

VEERKRACHT

MINISTER SLOB

POSITIEF OVER ZWOLSE
SAMENWERKING

**BEROEPSBEELD
KINDCENTRA**

LERARENTEKORT

REGIONALE AANPAK

NUMMER
02
JUNI 2019

INHOUD

opleiding
onderzoek
ontwikkeling

**Katholieke
Pabo Zwolle**

VEERKRACHT | JAARGANG 16 | NUMMER 02 | 2019

4 OP WEG NAAR INTERPROFESSIEEL WERKEN

Hoe kan een Pedagogisch
Professional Kind en Educatie
ingezet worden?

RIA COLENBRANDER EN
EMMA NITERT

26 EEN OOSTEN-RIJK-SE KANS

Het pabo-diploma als
toegang tot de
wereld

ROMY WORST

16 RAADSEL RAVENSBRÜCK

Lege, stille ruimte
tussen belast
erfgoed en
verhalen

JOHAN KOERS

32 DE ZWOLSE MANIER VAN SAMEN- WERKING OP CAMPUS KIND EN EDUCATIE

ANNE LOOIJENGA
EN IETJE PAUW

EN VERDER...

**Het lerarentekort
en hoe we dat in
de regio
gezamenlijk
aanpakken**
08

**Tegenwoordig
heet iedereen
Sorry**
10

**Innovatie-
verslaving in
het onderwijs:
hoog tijd om af
te kicken**
14

**Een nieuwe
lente, een nieuw
verslag**
21

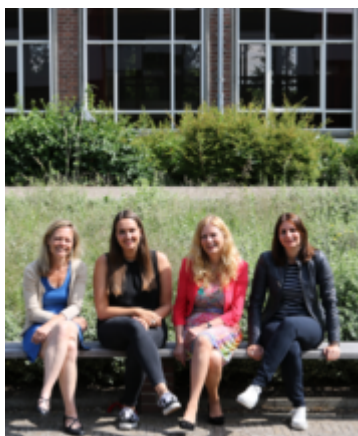
**(W)elke leraar
leest dit?!
Juffen zijn toffer
dan meesters**
22

**Beschrijving
beroepsbeeld
door
professionele
wereld van
kindcentrum**
28

**Onderwijs en
opvang blijven in
ontwikkeling.
Hoe kan het
anders?**
30

Agenda
35

Portret
36

BESTE LEZER,

Arie Slob, minister voor basis- en voortgezet onderwijs en media van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, bracht een werkbezoek aan de werkveldraadpleging van Campus Kind en Educatie, een samenwerkingsverband van KPZ, Hogeschool Viaa, Landstede mbo, Menso Alting en Prokino (voorheen Landstede Kinderopvang). Deze organisaties stellen het kind en zijn omgeving centraal. Dat betekent dat alle partijen die met professionaliseren van professionals die met kinderen te maken hebben, gaan samenwerken. Elke professional levert zijn eigen bijdrage en heeft ook het vermogen interprofessioneel samen te werken. Elkaar vinden, begrijpen en leren interprofessioneel te werken is nieuw en regelmatig complex. Campus Kind en Educatie heeft daarom samen met het brede werkveld van kinderopvang, sociaal werk, jeugdhulp, educatie en lokale overheden verschillende opleidingen ontwikkeld die focussen op interprofessioneel werken: ad Pedagogisch professional Kind en Educatie (PPKE), master Leiderschap en Innovatie Kind en Educatie (MLIKE), master Interprofessioneel werken met Jeugd (MEIJ) en diverse post-bachelor-opleidingen (Nieuwe Leraar, Anders Organiseren, Specifieke Onderwijsbehoeften en Gedrag en Pedagogisch coach/beleidsmedewerker). Bij het ontwikkelen van opleidingen is het belangrijk om professionals uit het werkveld vanaf het allereerste begin te betrekken. Dat doet de Campus o.a. door het organiseren van een Werkveldraadpleging. Voor deze bijeenkomst was ook minister Slob uitgenodigd. Hij was zeer lovend over de successen uit de praktijk van het samenwerken: 'Jullie laten hier zien dat er al ongelooflijk veel mogelijk is. Als ik voortaan vragen uit de Kamer hierover krijg, dan kan ik zeggen dat ze het op de Zwolse manier moeten doen'. In het artikel *De Zwolse manier van samenwerking op Campus Kind en Educatie* kun je hier over lezen.

Emma Nitert en Ria Colenbrander laten zien hoe een pedagogisch professional ingezet kan worden in het werkveld. Ze geven voorbeelden van alumni en schetsen de werkcontext van een eerste- en tweedejaars student. Ze laten ook een aantal directeuren aan het woord. 'Soms loopt de regelgeving voor de inzet van een pedagogisch professional achter bij de ontwikkelingen, maar laten we ons vooral leiden door die dingen die van meerwaarde zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Dit betreft nieuwe rollen en functies, die in de praktijk bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen.'

Ook willen we graag de bijdrage van Johan Koers over *Raadsel Ravensbrück: lege, stille ruimte tussen belast erfgoed en verhalen* onder je aandacht brengen.

Veel leesplezier.

De redactie van *Veerkracht*

TIP DE REDACTIE

Heb je suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

OP WEG NAAR INTERPROFESSIONEEL WERKEN HOE KAN EEN PEDAGOGISCH PROFESSIONAL KIND EN EDUCATIE INGEZET WORDEN?

In de vorige *Veerkracht* schreven we over de rol van de Pedagogisch Professional Kind en Educatie (PPKE'er) in de kinderopvang en jeugdhulp. Wat kan deze nieuwe professional betekenen binnen deze domeinen? In dit artikel richten we ons meer op de PPKE'er in het onderwijs. Een nieuwe professional, met een tweejarige hbo-opleiding, die anders ingezet kan worden dan een onderwijs-assistent of leraar. Passend onderwijs, interprofessioneel werken en anders organiseren zijn onderwerpen waaraan het onderwijs met daaronder een groeiend aantal Integraal Kind Centra (IKC) vorm en inhoud proberen te geven. Welke professionals zijn hiervoor nodig en over welke competenties moeten zij beschikken om ook daadwerkelijk interprofessioneel samen te kunnen

werken? We spreken met directeuren, PPKE-afgestudeerden en PPKE-studenten over hun visie op interprofessioneel samenwerken, de inzet van een pedagogisch professional en hun ervaringen hiermee in de praktijk.

Interprofessioneel werken wordt door De Waal (2018) omschreven als: vormen van samenwerking binnen teams tussen professionals met uiteenlopende expertise. Het doel van deze samenwerking is om vanuit een gemeenschappelijke visie een geïntegreerde en vernieuwende aanpak vorm te geven die tegemoetkomt aan de behoeften van (groepen) mensen. Van der Star (2019) noemt deze manier van werken voor het onderwijs ook wel samenwerken 'over het schoolhek heen'. Door het

tekort aan onderwijsprofessionals, de snel veranderende maatschappij, technologische vernieuwingen, de invloed van de overheid en de veranderingen in ons onderwijssysteem (zoals passend onderwijs) moeten we volgens haar wel samen optrekken. Deze vorm van samenwerken moet gericht zijn op een gezamenlijke aanpak waarbij uitgegaan wordt van 'the whole child approach': een totale benadering van het kind (0-18 jaar) op cognitief en sociaal-emotioneel gebied, op zijn of haar talenten en op het gebied van zijn of haar gezondheid.

De wet Passend Onderwijs verplicht iedere school om ervoor te zorgen dat elk kind een plek krijgt die past bij zijn kwaliteiten en mogelijkheden. Voor veel scholen een zware opgave. Professionals die met kinderen werken, moeten leren omgaan met diversiteit. Interprofessionele samenwerking tussen onderwijs, opvang en zorg kan een innovatieve bijdrage leveren om toe te groeien naar meer inclusie (Doornenbal, 2018).

INTERPROFESSIEEL WERKEN BINNEN DE OPLEIDING PPKE

In de ad-opleiding PPKE is het interprofessioneel werken één van de uitgangspunten. Studenten worden in groepen geplaatst met mensen die werkzaam zijn in het onderwijs, de kinderopvang, jeugdhulp en welzijn; mensen die veel of weinig praktijkervaring hebben. Zo ontstaat er een setting waar vanuit verschillende kennis en perspectieven over de ontwikkeling van kinderen wordt gedacht. In de opleiding krijgen studenten opdrachten waarin altijd moet worden gezocht naar mogelijke samenwerking met de omgeving rond het kind. De nadruk ligt hierbij op het preventief werken en het versterken van een positief pedagogisch klimaat. Ontschotting tussen de verschillende instanties (jeugdhulp, onderwijs, welzijn en kinderopvang) en een open blik naar de wereld en elkaar (kind, ouders en professionals) zijn noodzakelijk om alle kansen te kunnen benutten om kinderen te ondersteunen, zodat ze kunnen uitgroeien naar zelfstandige en zelfverantwoordelijke volwassenen.

Iedere student ontwikkelt zich gedurende de opleiding in vier rollen. Die van een sterke **pedagoog** met oog voor kinderen, kennis van ontwikkelings- en leerlijnen, die ook goed kan observeren en in gesprek kan gaan met kinderen en andere professionals. Die weet waar en hoe bij de ontwikkeling van een kind aan kan sluiten om het kind verder te helpen. In de rol van **verbinder**, waarbij uitgegaan wordt van het principe dat één professional nooit alle expertise in

huis heeft om een kind te ondersteunen bij zijn ontwikkeling. Er is altijd samenwerking nodig tussen verschillende professionals. In de rol van **vormgever** ontwerpt de pedagogisch professional zinvolle activiteiten om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Tot slot de rol van **initiator** waarbij bruggen bouwen en domeinoverstijgend denken in het belang van de ontwikkeling van het kind centraal staan. De pedagogisch professional toont hierbij zijn eigen creativiteit en ondernemende houding.

HOE KAN EEN PPKE'ER INGEZET WORDEN; WAT ZIEN WE IN HET WERKVELD?

De eerste PPKE'ers zijn inmiddels afgestudeerd en hebben hun plek gevonden in het werkveld. Ze worden op verschillende manieren ingezet. De wijze waarop is onder andere afhankelijk van de visie van de organisatie en maatschappelijke ontwikkelingen op landelijk-, regionaal- en wijkniveau.

Jurgen Bruggeman van Kindcentrum de Bolster in Raalte heeft verschillende PPKE'ers in dienst. Jurgen: 'De pedagogisch professionals werken in ons kindcentrum in zowel het onderwijs, de tussenschoolse en de naschoolse opvang. In de school wordt 's middags gewerkt met thematisch onderwijs volgens IPC (International Primary Curriculum). De pedagogisch professionals zijn zelfstandig verantwoordelijk voor het vormgeven van een leerdoel en zorgen er ook daadwerkelijk voor dat dit leerdoel door de kinderen kan worden behaald. Daarnaast verzorgen ze spellessen, voeren rt-taken uit, lopen mee met de ib'er en nemen deel aan het overleg van het zorgteam. Ook worden ze ingezet om samen met een leraar een grote groep kinderen te begeleiden.'

Marijke Lassche, tweedejaars student PPKE, werkt op gereformeerde basisschool Eben Haëzer en bij kinderopvang J/M Eben Haëzer in Sint Jansklooster. Marijke is leraarondersteuner in groep 2-3 op de basisschool en daarnaast sinds januari 2019 pedagogisch coach/ beleidsmedewerkster bij de naastgelegen kinderopvang. Marijke: 'Als leraarondersteuner houd ik me onder andere bezig met lesgevende taken aan groep 2 en bied extra hulp aan kinderen, help bij oudergesprekken en rapporten en groepsplannen. Als coach en beleidsmedewerkster ben ik bezig om visie en beleid te monitoren en coach ik pedagogisch medewerkers.'

Fabianne Alferink, afgestudeerd PPKE'er, is werkzaam op cbs de Zevensprong in Zwolle. Fabianne werkt een middag op de kinderopvang als

pedagogisch medewerker. Zij wordt door de kinderopvang gedetacheerd, waardoor zij ook werkzaamheden uitvoert op de basisschool. Hier werkt Fabianne in een instroomgroep die bestaat uit ongeveer veertien kinderen. Op woensdag en vrijdag wordt de peuterspeelzaal ook bij deze groep gevoegd (ongeveer vijf peuters). Naast Fabianne is er dan ook een pedagogisch medewerker aanwezig. Fabianne is niet eindverantwoordelijke (omdat zij geen pabo heeft gedaan), maar werkt als leraar-ondersteuner. Fabianne: 'Doordat ik beide organisaties goed ken, kan ik een schakel zijn in hun samenwerking.'

Hilde Weinans (zie foto hierboven), eerstejaars student PPKE, werkt op Heilig Hartschool in Mussel. Hilde ziet de rol van PPKE in het onderwijs als volgt voor zich: één of twee dagen volledig voor een groep (als leraar-ondersteuner), zodat haar collega de tijd heeft om de administratieve taken op orde te houden, maar ook om de leerlingen individuele aandacht te kunnen geven. Ook kan een PPKE'er aan de slag met kleine groepjes of individuele kinderen op alle niveaus en kan daarnaast een doorgaande lijn ontwikkelen van peuterspeelzaal, primair onderwijs naar voortgezet onderwijs.

Iris Braakhuis-Notkamp, eerstejaars student PPKE, is werkzaam op Kindcentrum WIJ in IJsselstein. Iris: 'Ik begeleid op het Kindcentrum

meerbegaafde leerlingen, bied ondersteuning bij het werken in units (groep 6-8) en ben aanspreekpunt voor externe spelbegeleiding. Ook werk ik als eventcoördinator waarbij ik onder andere schoolfeesten plan en organiseer.' Iris vervult daarnaast de klankbordfunctie van de ouderraad voor de school.

Ook Dionne Mulder, alumni PPKE en werkzaam op Sterrenschool de Bongerd in Apeldoorn, ziet kansen voor een PPKE'er in het onderwijs. Dionne: 'Er wordt steeds meer ingezet op gepersonaliseerd leren en daarbij zijn wij een enorme aanwinst. De leraar volgt de groep en wij ondersteunen met verlengde instructie en kunnen in deze ondersteuning veel bieden. Met name mijn pedagogische kwaliteiten zijn hierbij een mooie aanvulling.'

Janne Machteld Drijfhout, directeur gereformeerd Kindcentrum het Saffier in Zwolle, ziet duidelijk een meerwaarde in de inzet van een pedagogisch professional. Deze kan volgens haar ingezet worden in zowel de school als in de buitenschoolse opvang. Janne Machteld: 'Een pedagogisch professional kan zelfstandig vormgeven aan activiteiten en hiervoor ook initiatieven nemen.' Janne Machteld wil een pedagogisch professional ook inzetten als leraar-ondersteuner. 'Wanneer een leraar en een leraar-ondersteuner (PPKE'er) samen een aantal dagdelen zorgdragen voor een grote klas kunnen ze van elkaar leren omdat ze verschillend zijn opgeleid en vanuit

een ander perspectief naar kinderen kijken. Wanneer ze samen voor de klas staan, is er tijd voor een gesprek met een kind of extra aandacht voor een groepje kinderen. Dit komt de veiligheid in de groep ten goede.' Janne ziet het samen zorgdragen voor een klas als een echte kwaliteitsimpuls. 'Ik zie het niet alleen als een paar extra handen in de klas, maar vooral als een 'extra hoofd'. Vooral met het oog op de samenhang tussen leeraanbod en gedrag.' Het verschil tussen een onderwijsassistent en een pedagogisch professional is hiermee als volgt samen te vatten: een onderwijsassistent assisteert de leraar, een pedagogisch professional is de verbinding naar de wereld buiten de school en kijkt 'over het schoolhek heen'.

DE VOORDELEN VAN INTERPROFESSIONEEL WERKEN

In de visie van Jurgen Bruggeman maakt een kindcentrum onderdeel uit van de wijk. Jurgen: 'De zorg voor kinderen beperkt zich niet tot de schooltijden van 8.30 – 14.30 uur. Soms moet een kind bijvoorbeeld wat extra oefenen met lezen en lukt dit thuis niet, maar wel op de bso.' Sjanne Disselhorst (zie foto pagina 4), tweedejaars student van de PPKE en werkzaam op IKC de Bolster, leest in het kader van het VVE-programma Leesexpres kinderen thuis voor. Sjanne: Dit leesuurty is zo'n succes dat het inmiddels wordt uitgebreid en naar school is verplaatst. Het gevolg hiervan is dat ouders met jonge kinderen komen luisteren, maar bijvoorbeeld ook een brief van de gemeente meenemen die ze niet helemaal begrijpen.' Een pedagogisch professional is op deze manier ook een verbinder buiten schooltijd. Jurgen ziet veel mogelijkheden om een pedagogisch professional in te zetten zowel in het kindcentrum als in de wijk. Belangrijk is volgens hem om goed te kijken naar de talenten die een dergelijke professional met zich meebrengt.

Ruth Greven, eerstejaars student PPKE, is werkzaam op Kindcentrum het Saffier zowel in de school als in de buitenschoolse opvang. Ruth ziet de doorgaande lijn. Ruth: Ik maak contact met ouders wanneer de kinderen worden gebracht en opgehaald.' Directeur Janne Machteld Drijfhout geeft aan dat ouders dit erg waarderen. Het contact over kinderen verloopt zo op een natuurlijke manier. De pedagogisch professional overziet het geheel, omdat ze zowel de wereld van de opvang als de school kent. Omdat een PPKE'er kan werken vanuit visie, kan zij een schakel zijn in de ontwikkeling van doorgaande leerlijnen tussen school en opvang. Ze kan vanuit een onderzoekende houding ook nadenken over een

probleem, zoals wanneer oudere kinderen aangeven zich te vervelen op de bso.

INTERPROFESSIONEEL WERKEN MET VALLEN EN OPSTAAN

Interprofessioneel werken heeft de afgelopen tien jaar een grote vlucht genomen. De implementatie hiervan gaat vaak gepaard met vallen en opstaan (De Waal, 2018). Dit merkt ook directeur Rolf Tuinman van basisschool de Kring in Lelystad. Hij geeft de volgende belemmerende factoren aan: 'Over de wetten en cao's dient beter nagedacht worden. Wij, als werkveld, zijn soms sneller dan waar de maatschappij en ook de overheid zijn. In het onderwijs wordt er soms anders gedacht dan in de kinderopvang. Er gelden ook andere eisen. Zo mogen er in de kinderopvang bij een 3+ groep maximaal vijftien kinderen in de groep. Scholen zijn hier niet of nauwelijks van op de hoogte en andersom. In de samenwerking kan dit lastig zijn. Bovenstaande problemen worden op dit moment veelal opgelost door te werken met vormen van detachering of met het creëren van combifuncties. De culturen van school en kinderopvang zijn nu vaak nog verschillend. Deze moeten nog naar elkaar toegroeien. Dit betekent in de eerste plaats erkennen van verschil in professionaliteit, maar tegelijkertijd de meerwaarde zien van het samenwerken als professionals.'

Jurgen Bruggeman, directeur IKC de Bolster in Raalte, citeert graag Louis Peeters: 'Laten we ons vooral laten leiden door die dingen die van meerwaarde zijn voor de ontwikkeling van kinderen en ons niet laten tegenhouden door de regelgeving'.

**Ria Colenbrander is teamleider
ad Pedagogisch Professional Kind en
Educatie op KPZ.
Emma Nitert is hogeschooldocent
ad Pedagogisch Professional Kind en
Educatie op KPZ.**

LITERATUUR

- De Waal, V. (2018). *Interprofessioneel werken en innoveren in teams. Samenwerken in nieuwe praktijken*. Bussum: Coutinho.
- Doornenbal, J. (2018). Diversiteit tussen kinderen in goede banen leiden. *Proeftuinen van Pact. OJ Actueel*, 10, 10-11.
- Van der Star, A. (2019). *Over het schoolhek heen. Interdisciplinair samenwerken: ontwikkelkansen voor professionals en leerlingen*. Huizen: Pica.

HET LERARENTEKORT EN HOE WE DAT IN DE REGIO GEZAMENLIJK AANPAKKEN

Op 11 december 2018 presenteerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen de subsidieregeling voor de regionale aanpak van het lerarentekort. Op zich een mooie regeling die kan helpen in het ontwikkelen van interventies om het lerarentekort te verkleinen. Uitdagend in de regeling is dat regionale samenwerking ‘verplicht’ is: één aanvraag per regio en aansluitende gemeentegrenzen zijn belangrijke vereisten. Binnen KPZ dachten we: wie gaat de handschoen oppakken? En welke rol willen we als regio spelen?

Medio januari 2019 hebben we de koppen bij elkaar gestoken om tot een gezamenlijke grote regionale aanpak te komen. Als lerarenopleidingen (Viaa, Windesheim en KPZ) in de regio voelen wij ons maatschappelijk verantwoordelijk voor het opleiden en professionaliseren van (toekomstige) professionals binnen de verschillende sectoren. Met ons gemeenschappelijk ideaal dat wij als opleiders een bijdrage willen leveren aan de kwaliteit van het onderwijs, opvoeding en ontwikkeling van onze kinderen, slaan we de handen ineen. De drie hogescholen nemen dit initiatief in samenwerking met de regionale partners in het mbo: Landstede, Menso Alting en Deltion College. We nemen de verantwoordelijkheid om met elkaar en met het regionale werkveld een duurzame samenwerking vorm te geven.

Een kleine kerngroep met medewerkers van KPZ, Viaa en Windesheim is geformeerd en deze groep heeft contact gezocht met het po- en vo-werkveld van de drie hogescholen. Al snel bleek dat het animo om gezamenlijk het lerarentekort aan te pakken groot was. Uiteindelijk, na veel bellen, mailen, schrijven, tellen en afstemmen heeft de kerngroep vier plannen van aanpak opgesteld. Met onze plannen willen we de instroom, doorstroom en

uitstroom naar het regionale werkveld verhogen. Ook richten de werkgevers en samenwerkende opleidingsinstituten zich op gevarieerde opleidingsroutes vanuit het vo en mbo. Op deze manier willen we anticiperen op het lerarentekort, maar houden we ook rekening met de ontwikkeling van nieuwe rollen en functies in het onderwijs, kinderopvang, sociaal werk en jeugdzorg. Met deze samenwerking hebben we een groot regionaal platform gecreëerd, met in totaal ongeveer 100 po-, vo-, mbo- en hbo-besturen. Vertaald naar de vier subsidieaanvragen betekent dit dat er twee po- en twee vo/mbo-aanvragen zijn. De vier participerende opleidingsinstituten zijn penvoerder van de aanvragen:

- po Zwolle: KPZ
- po Noordwest Veluwe: Viaa
- vo Zwolle: Landstede
- vo Noordwest Veluwe: Windesheim

Regio Zwolle

Aanvraag PO Regio Zwolle:

31 besturen, 5175 fte (75%)

Aanvraag VO-MBO Zwolle:

6 besturen VO-MBO, 1465 fte (63%)

Gemeenten: Dalfsen, Hardenberg, Hellendoorn, Hoogeveen, Kampen, Meppel, Noordoostpolder, Ommen, Rijssen-Holten, Steenwijkerland, Twenterand, Urk, Westerveld, Wierden, Zwartewaterland en Zwolle

Regio Noordwest-Veluwe

Aanvraag PO Regio Zwolle:

13 besturen, 913 fte (62%)

Aanvraag VO-MBO Zwolle:

7 besturen VO-MBO, 1310 fte (81%)

Gemeenten: Apeldoorn, Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Heerde, Nunspeet, Oldebroek

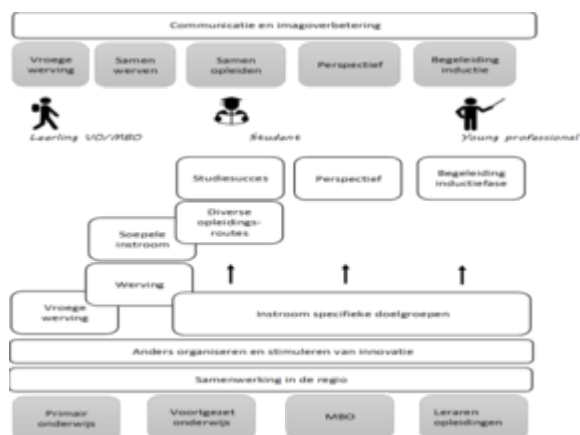
KICK OFF BIJEENKOMST

Op 4 april vond de startbijeenkomst plaats voor de regionale samenwerking en aanpak lerarentekort. Ruim 50 deelnemers, waaronder bestuurders, HR-professionals, directeuren en medewerkers van Landstede en hogescholen Windesheim, Viaa en KPZ waren aanwezig in de businesslounge van Landstede in Zwolle.

Het doel van de bijeenkomst was elkaar bijpraten over de regionale aanpak lerarentekort en de subsidieaanvragen die we hebben ingediend. Daarnaast vormde deze bijeenkomst de inhoudelijke start van de regionale samenwerking in de aanpak lerarentekort. In de vorm van een World Café stonden dertien inhoudelijke speerpunten uit het plan van aanpak centraal.

INHOUDELIJKE SPEERPUNTEN

Het lerarentekort is een veelkoppig vraagstuk en is niet eenvoudig op te lossen. Het vraagt draaien aan meerdere knoppen en het bewerkstelligen van duurzame veranderingen, zeker waar het gaat om anders organiseren en het imago van het beroep. Alle projecten hebben tot doel op de korte, middel-lange of lange termijn (toekomstig) professionals te werven en op te leiden voor het onderwijs in de regio.

In het schema volgen we de 'student journey', van vroege werving tot begeleiding en inductie. Voegtijdig enthousiasmeren en voorlichten, door besturen en opleidingen samen werven en samen opleiden, specifieke doelgroepen benaderen en perspectief bieden (o.m. statushouders, herintreders, werknemers uit de financiële sector) en uiteindelijk zorgen voor een goede begeleiding en inductie.

Tijdens het World Cafe zijn alle thema's besproken en de eerste ideeën uitgewisseld. Zo is er onder meer gesproken over thema's als anders organiseren, de begeleiding van startende leraren, het aantrekkelijker maken van het (werken in het) onderwijs en verschillende routes van opleiden.

De ideeën en mogelijke oplossingen vormen de start van de invulling van de projecten. De projecten worden uitgevoerd door en voor alle besturen in de regio, waarbij per project verschillende betrokkenen vanuit de diverse besturen en lerarenopleidingen participeren. Hoewel het misschien even duurt voordat het effect van deze projecten zichtbaar wordt op de scholen, werken we er met zijn allen hard aan om het imago van dit prachtige beroep te verbeteren en oplossingen te vinden voor het lerarentekort.

Ondertussen zijn we in afwachting van de toekenning van de subsidie, waarover in de tweede helft van mei duidelijkheid wordt verwacht. Hoe dan ook, we hebben met elkaar besloten om van start te gaan: het lerarentekort vraagt daar om.

INGRID LAMMERSE IS VOORZITTER COLLEGE VAN BESTUUR OP KPZ

TEGENWOORDIG HEET IEDEREEN SORRY, MAAR ALLES KOMT GOED, ALTIJD ...

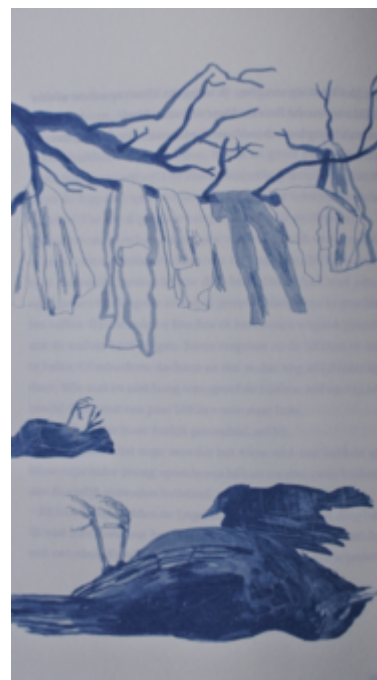
Twee belangrijke jeugd-literaire prijzen gaan dit jaar naar Vlamingen en bijzonder daarbij is het feit dat beide auteurs genomineerd waren voor de Woutertje Pieterseprijs 2019. Kathleen Vereecken wint deze prestigieuze prijs met *'Alles komt goed, altijd'* - een indringende beschrijving van een gezin op de vlucht voor de Eerste Wereldoorlog.

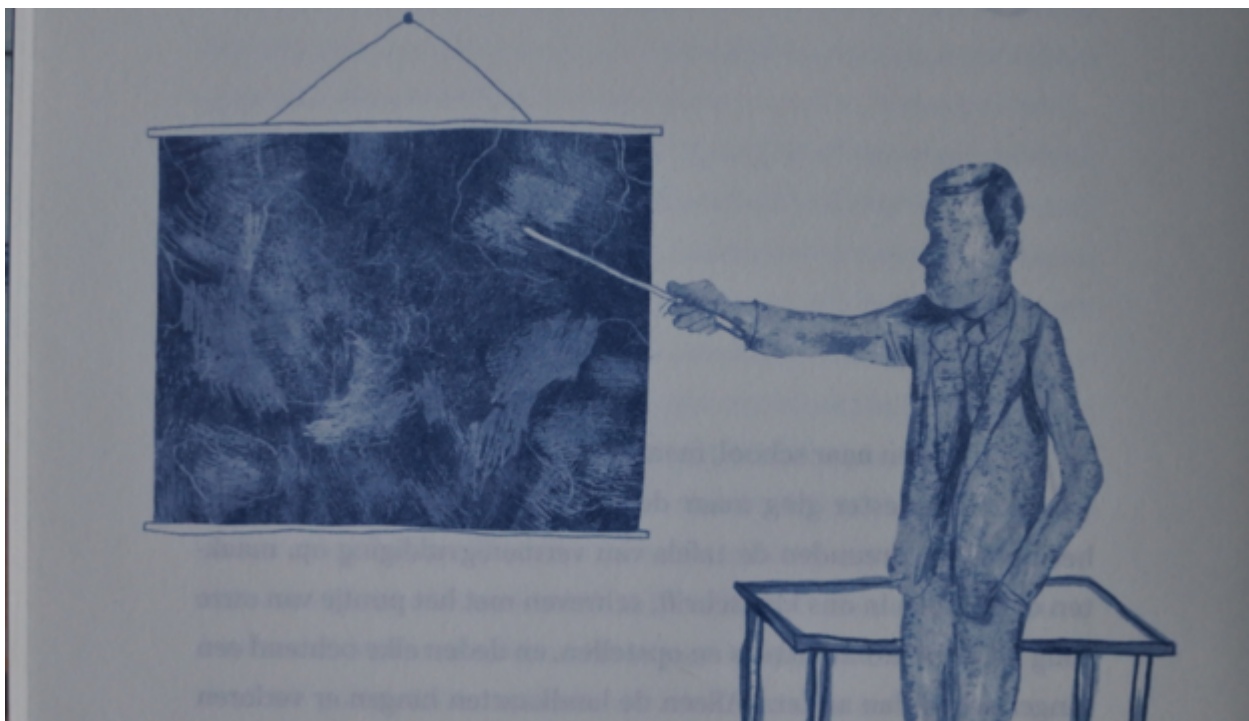
Hoofdpersoon Alice, een jong meisje en de middelste in een gezin van vijf kinderen, leeft eerst onbekommerd door en laat de oorlog niet helemaal binnenkomen, ook niet als ze ziet dat er allemaal vluchtelingen langslopen en alle vier de zonen van de buurman onder de wapenen geroepen worden. Tijdens de zondagsmis ademt pastoor diep in aan het einde van de preek en benadrukt vervolgens dat het weliswaar oorlog is, maar dat het belangrijk is om gewoon te

doen, omdat we niet weten hoe lang het kan duren. Dat is het enige wat hij erover kan opmerken en de meester op zijn beurt gaat ook maar door: *'Alleen de landkaarten hingen er verloren bij. We zagen de ogen van de meester afdwalen, twijfelen. We leerden niets meer over de wereld. We leerden niets meer over de geschiedenis. Want geschiedenis ging ook vaak over oorlogen. Het was alsof de meester vond dat het geen zin meer had. Want misschien was alles binnenkort wel anders'*.

Toch zorgt de oorlog ervoor dat ze in een jaar tijd volwassener wordt en meer als een van de ouderen in het gezin aangesproken wordt en de bijbehorende verantwoordelijkheden op zich neemt. Het gezin heeft het zwaar te verduren en kan niet meer vanaf de zijlijn naar de oorlogshandelingen kijken.

Alice leert meer van het leven dan van de meester en de pastoor en hoewel het boek nergens emotioneel wordt, maakt de stijl van schrijven wel dat je gaat nadenken over het sluipenderwijs volwassen worden waar niemand aan ontkomt in tijden van oorlog.

De andere Vlaamse auteur, Bart Moeyaert, ontvangt eind mei 2019 de Astrid Lindgren Memorial Award, de wereld-jeugdliteratuurprijs die ook wel de Nobelprijs voor de jeugdliteratuur genoemd wordt. De prijs is in 2002 in het leven geroepen na het overlijden van Astrid Lindgren, de beroemde Zweedse schrijver van (o.a) *Pippi Langkous* en *Ronja de roversdochter*. De jury houdt bij de toekenning van de prijs rekening met de VN-verklaring omtrent de rechten van het kind en het is dan ook niet vreemd dat Bart Moeyaert dit jaar gelauwerd wordt.

Zoals in een aantal eerdere boeken gaat het in zijn laatste boek, *Tegenwoordig heet iedereen Sorry*, over een kind in de knel en weet hij in rake taal de puberproblemen van Bianca invoelend te maken. Bianca staat op het punt om haar wereld groter te maken: na de grote vakantie gaat ze naar de middelbare school. Daar is ze wel

aan toe, want het gezinsleven beknelt haar zo dat ze haar moeder en (gescheiden) vader wel pijn moet doen in haar reacties. Het is voor haar *fight or flee* en als ze geen rake opmerking maakt, trekt ze zich ijlings terug op haar eigen geheime plekje achter de schutting waar ze onvindbaar voor de hele wereld is.

'Achter mijn rug doet de magnetron ping, maar toch zet mijn moeder niks op tafel. Ze gaat zitten en plant haar ellebogen naast haar bord. Ze zegt dat ze iets met ons wil bespreken. 'Rustig', zegt ze tegen Alan, en ze houdt haar hand voor zijn gezicht, alsof hij al veel te veel heeft gepraat, terwijl Alan heel rustig is en stilzit en ademt. Ze pakt zijn mes en vork af. Daarna zet ze haar ellebogen weer op tafel en legt ze haar kin op haar handen. Ze kijkt van mij naar een vlek op het tafelblad, hij heeft de vorm van een vis. Ze haalt diep adem en zegt dat mijn vader en zijn Cruz het anders

willen aanpakken dan vroeger. Ik zeg: 'Mama, doe eens zonder inleiding.' (p.6)

Ze heeft last van zelfmedelijden, want alle aandacht van moeder wordt opgeslokt door de problemen van haar negenjarig broertje met hartproblemen. Volgens Bianca maakt hij hier danig misbruik van om maar voortdurend zijn zin te krijgen. Ook meent ze niet welkom te zijn bij vader en diens nieuwe Spaanstalige vriendin en kiest ze voor de strategie van afstandelijk observeren van de wereld om haar heen. Haar passie toont ze eigenlijk alleen wanneer ze haar geliefde soap volgt, alsof dit voor haar een vlucht naar een fijner leven zou betekenen. Bianca formuleert het zelf kort en beeldend: *'Als ze zoenden, zagen ze er toekomstig uit.'* (p.30)

Het boek beschrijft de middag waarop Bianca's schuilplek bedreigd wordt, zij spijt krijgt van een onherroepelijke actie in

het fotoboek van haar moeder, haar favoriete personage uit de soap onverwacht op bezoek komt en zij zelf leert dat ze ook haar plek moet innemen die haar toekomt en haar eigen emoties moet tonen. Wel veel in een boek van 128 pagina's, waarbij het feit dat we de gebeurtenissen door de ogen van Bianca meemaken er misschien wel voor zorgt dat je niet echt overtuigd wordt van de noodzaak van dit boek. De observaties zijn scherp, het taalgebruik precies genoeg, maar deze puberteit schuurt niet echt en echt emotioneel wordt het nergens.

Bart Moeyaert is een zeer terechte winnaar van de ALMA, laat daar geen twijfel over bestaan, maar met dit boek weet hij niet een nieuw geluid in zijn belangwekkend en omvangrijk oeuvre te laten horen. Een veel aardiger introductie op zijn werk is grappig genoeg te vinden op YouTube. Benaderd door Janine Jansen - beroemd klassiek violiste en artistiek leider van het internationaal kamermuziekfestival in Utrecht - schreef Moeyaert een prachtige eigen bewerking van *Histoire du soldat* van C.F. Ramuz.

Het originele verhaal is bekend geworden als muziektheaterstuk uit 1918 van klassiek componist Igor Strawinsky en het mooie nieuws is dat de spannende nieuwe uitvoering van Janine Jansen met Bart Moeyaert als verteller in zijn geheel op YouTube te vinden is (zoek op: Iemand's lief Moeyaert).

De auteur heeft een prachtige vertelstem en staat ook als life-performer zijn mannetje. De vertelling gaat over de hoop van de soldaat: hij leeft in een gevaarlijke, verrotte en zeer vijandige wereld, maar hij houdt zich staande met de zekerheid

dat als hij thuiskomt er wel iemand op hem wacht die van hem houdt... De waarheid grijpt hem bij de keel (*spoiler!*), want bij veilige thuiskomst blijkt zijn lief een nieuw gezin opgebouwd te hebben en ze zit bepaald niet op hem te wachten. De slotwoorden van de vertelling zijn magistraal en aangrijpend in hun eenvoud:

Daar stond
in plaats van
schoonheid
het verdriet
met zijn viool.
De duivel,
en hij lachte niet.

De toekomst is een
hemelbed.
Wie heeft het in de hel
gezet?

LITERATUUR

Iemand's lief, Bart Moeyaert, ill. Korneel
Detailleur, Querido 2013

Tegenwoordig heet iedereen Sorry, Bart
Moeyaert, EM. Querido's uitgeverij
2018

Alles komt goed, altijd, Kathleen
Vereecken/ill. Charlotte Peys, Lannoo
2018

Zie ook: <https://www.youtube.com/watch?v=SVAmPF32T8w>
www.woutertjepieterseprijs.nl
(juryrapport en lesbrieven bij
genomineerde titels)

Hugo van den Ende is
hogeschooldocent taal op
KPZ.

THE ASTRID LINDGREN
MEMORIAL AWARD

'Bart Moeyaert's condensed and musical language vibrates with suppressed emotions and unspoken desires. He portrays relationships at crisis point with a cinematic immediacy, even as his complex narratives suggest new ways forward. Bart Moeyaert's luminous work underscores the fact that books for children and young people have a self-evident place in world literature.'

Citation of the jury

INNOVATIEVERSLAVING IN HET ONDERWIJS: HOOG TIJD OM AF TE KICKEN

Onderwijsinnovatiekamers, innovatieversnellers, toekomstlaboratoria, innovatieprikkels op school. Soms krijg ik het idee dat ons onderwijs verslaafd is aan alles wat met het woord innoveren te maken heeft. Het ene innovatieve idee is nog niet af of er wordt alweer een volgend groot ‘baanbrekend’ nieuw project opgestart. Het lijkt wel of innovatie het verplichte juiste antwoord is op alle acute onderwijsvraagstukken anno nu. Want er worden heel wat innovatieprojecten opgestart in Nederland met prachtige termen: Spelend leren, de school als leerplein, 21st century skills of gepersonaliseerd leren. Als ik eerdere innovatietrajecten bestudeer kan ik maar weinig terugvinden over de daadwerkelijke effecten van dit soort trajecten en experimenten. Misschien is het makkelijker iets nieuws op te starten als de resultaten uitblijven dan te erkennen dat iets niet gewerkt heeft. Daarmee voorkom je ook gedoe. Maar het onderwijs heeft het al zo druk, komen al die extra innovatieprojecten ook nog op het bordje van een schoolteam? Ik heb altijd geleerd dat als er iets nieuws op het lijstje komt, er ook iets van af moet. Hoog tijd om te stoppen met al die innovatiedrang op scholen en eerst eens een paar praktische problemen op te lossen. Maar dan moeten scholen wel afkicken van al die extra innovatiebudgetten.

INNOVATIEBUDGET

Vreemd genoeg is er voor innovatie in het onderwijs meestal best een potje te vinden. En ik maar denken dat geldgebrek juist het probleem is op school. Zo hebben veel schoolbesturen moeite om hun gebouwen te onderhouden, of om een handvaardigheidsleraar aan te nemen. Laat staan om externe hulp in te schakelen om de leerlingen en leraren tegelijkertijd pauze te laten houden. Maar voor een reeks (innovatieve) scholingsactiviteiten, een spannend nieuw onderwijsexperiment of radicale innovatieagenda is gek genoeg wel budget te vinden. Volgens mij is één van de verklaringen te

vinden bij het Ministerie van Onderwijs. Want ook zij hebben een ambitieuze innovatieagenda. En daar is geld voor vrijgemaakt naast het bestaande financieringssysteem. Besturen en allerlei externe partijen starten allerlei innovatie trajecten om bij dat geld te komen. En daar zijn ze best goed in.

VOORBEELD UIT DE PRAKTIJK: HET LEERPLEIN EN ONLINE DASHBOARD

Ik sprak vorige week een leraar die me zuchtend vertelde hoe hij sinds dit schooljaar lesgeeft op een leerplein: ‘Ik ben het overzicht kwijt. Ik geef instructie aan groepjes, maar zie niet meer hoe ze hier vervolgens mee aan de slag gaan. Het observeren, monitoren en bijsturen wordt gedaan door twee onderwijsassistenten op het leerplein. De binding met mijn leerlingen ben ik grotendeels kwijt en heb moeite zicht te houden op ieders ontwikkeling.’

Leerpleinen zijn vandaag de dag helemaal in op scholen en het innovatieve antwoord om leerlingen les te geven vanuit de *21st century skills*. Een leerplein is één grote ruimtes waar kinderen uit verschillende groepen gezamenlijk en zelfstandig werken aan opdrachten. De lokalen die overblijven zijn kleiner of soms helemaal afwezig. Op deze (halfopen) werkplekken wordt instructie gegeven door de leraar. Wat bovenstaande leraar ervaart is als volgt te verklaren:

- de leraar geeft de hele dag instructie en heeft minder zicht op de dagelijkse ontwikkeling van zijn leerlingen. Gerichte bijsturing, begeleiding en aanmoediging is ook lastiger;
- het observeren op een leerplein wordt gedaan door de onderwijsassistent. Deze komt op zo’n leerplein nog meer veel variatie in niveaus tegen en heeft bovendien niet dezelfde bevoegdheid als een leraar. Zo mag hij of zij formeel geen instructie geven;
- het blijkt voor veel kinderen lastig om zich te concentreren op zo’n leerplein. Er is al gauw lawaai en de onderwijsvorm doet een sterk appel op de

discipline en verantwoordelijkheid van de kinderen zelf.

Een leerplein is voor veel scholen een prachtig innovatief idee, maar in de praktijk heel uitdagend om goed te laten werken. Het vraagt bijvoorbeeld veel meer afstemming in het team. De leraar die ik sprak kreeg tegelijkertijd te maken met nog een innovatief project: een nieuw digitaal leerlingvolg-systeem: 'Ik kan met dit online dashboard de ontwikkeling van mijn leerlingen invullen en monitoren. De criteria zijn 100% 'evidence based'. Alleen de lijst per leerling is zo lang en complex. Het bestaat uit allerlei subvragen over het persoonlijke leerproces van mijn leerlingen. Maar dat kan ik nu niet meer volgen omdat het grotendeels plaatsvindt op het leerplein waar ik veel minder ben.'

INNOVATIE ZIT IN ONS DNA

Ik vermoed dat elke gepassioneerde professional continue bezig is met dingen slimmer en handiger vorm te geven. Zelf vind ik het ook ontzettend interessant studies en artikelen te lezen over ontdekkingen en inzichten die mijn werk verrijken. Maar ik weet niet of het een goed idee is bij elk idee een nieuw project op te starten. Helaas verleiden al die extra financieringspotjes scholen om zich bezig te gaan houden met tal van minder urgente zaken. Het leidt af van de essentie van onderwijs. En natuurlijk zal er vast ook iets slagen, maar ik vermoed dat veel van de problemen van nu deels voortkomen uit die innovatieprojecten die bovendien onderliggende problemen in ons onderwijs verhullen. Bijvoorbeeld het oplopende lerarentekort van de afgelopen vijftien jaar, de toename van rumoer in de klas en de neergaande populariteit van directe instructie bij pabo's. Innovatie was het antwoord op alles. Het doet me denken aan het spreekwoord van Maslow: *'If all you have is a hammer, everything looks like a nail'*. Innovatieverslaving maakt het voor schooldirecteuren en leraren onnodig complex om aan de slag te gaan met 'simpele' oplossingen en verbeteringen in hun directe werkomgeving.

DE NIEUWE INNOVATIEHYPE IN ONDERWIJSLAND? GEPERSONALISEERD LEREN

Hét nieuwe woord in onderwijsland gonst al een paar maanden door de gangen: gepersonaliseerd leren. Gepersonaliseerd leren is een streven naar maximaal maatwerk voor elke leerling. Hoe jonger kinderen hiermee starten, hoe beter. Een prikkelende (slim gekozen) term. Durf maar eens tegen maatwerk te zijn: dat klinkt gewoon goed. Toch roept het allerlei fundamentele vragen op over leren op school:

- Kan een kind ook onpersoonlijk leren?
- Is het cruciaal dat alle schoolactiviteiten zich richten op maatwerk?
- En is gepersonaliseerd leren eigenlijk wel een antwoord op het neergaande reken- en taalniveau dat gebaat is bij heldere instructie en herhaling?

Misschien is het een beter idee om dit innovatie-budget te gebruiken om goede rekenlesboeken te ontwikkelen, de gymleraar in ere te herstellen of meer met muziek in de klas te doen. Ik vrees dat gepersonaliseerd leren een innovatie proefballon is die binnen vijf jaar ook weer doorgeprikt is. En dat werkelijke problemen hierdoor veel minder in de aandacht komen: denk aan de onderfinanciering van ons onderwijs, de brede ontkenning van wetenschappelijke inzichten over leren en kennisontwikkeling en hoe sommige schoolleiders zich te veel laten leiden door ideële onderwijsprincipes die in de praktijk averechts werken.

TOT SLOT: PLEIDOOI VOOR EEN ANTI-INNOVATIE TASKFORCE

Mijn voorstel is om een anti-innovatie taskforce op te richten. Ik zie een mobiel team voor me dat rondrijdt door Nederland en scholen bezoekt die op het punt staan te starten met een groot innovatieproject. Ze hebben maar één eis voordat groen licht wordt gegeven met een innovatietraject: het hele schoolteam moet de volgende vragen beantwoorden:

- Voor welk probleem is dit innovatieproject een antwoord?
- Zou dit budget ook een ander probleem kunnen oplossen?
- Waar werkt dit idee al? Let op: Scandinavische landen tellen niet mee.
- Is er een onafhankelijk, wetenschappelijk openbare publicatie te vinden over de grondslagen en effecten van dit idee?
- Heeft het team zin om hiermee aan de slag te gaan?

Het zijn misschien niet de meest spannende vragen om te beantwoorden, maar ik denk dat ze zo maar eens buitgewoon innovatieve inzichten kunnen opleveren!

Dr. Tjip de Jong is zelfstandig onderzoeker, docent en adviseur leren en ontwikkelen. Hij is betrokken bij de master Leren en Innoveren Kind en Educatie op KPZ.

Dit artikel is eerder verschenen in NRC Onderwijsblog – 24 maart 2019

RAADSEL RAVENSBRÜCK: LEGE, STILLE RUIMTE TUSSEN BELAST ERFGOED EN VERHALEN

‘Diese Demut muss nicht dem Glauben entspringen, ich stehe auch im Dunkeln, ich kann nicht glauben, aber gerade wegen dieser Einmaligkeit, die endlich ist, muss diese Demut uns verpflichten, das Leben zu verteidigen. Es ist das Band, das uns bindet.’ (Uwe Timm)

Derdejaars pabostudenten van KPZ bezoeken al sinds de jaren 70 de stad Berlijn. Naast kunst en cultuur, lag de nadruk destijds op religie en politiek.

Volgens oud-collega Henk Swart bezochten studenten in een bipolaire tijd onder andere christelijke gemeenschappen in de DDR. Het aldaar gevoerde gesprek werd gezien als een steun in de rug van een kleine, parallelle

samenleving in het communistische Oost-Duitsland.

Oud-collega Theo Hulshof meent dat docenten en studenten in de tijd van de wel-of-geen-kruisraketten-discussie (‘Oost-West’, de jaren 80) naar Berlijn gingen om te ontdekken welke verklaring er gegeven kon worden voor de koude deken die er over Europa lag. Men ontmoette er hoge Oost-Duitse politici én burgers. Eén van de belangrijkste ontmoetingen, direct na de val van de muur in 1989, was met Wjatscheslaw Daschitschew (1925-2016), adviseur van Michael Gorbatsjov (1931), voormalig president van de USSR en aanjager van de Glasnost (openheid) en Perestrojka (hervorming).

Nu ligt de nadruk van de werkweek op kunst, cultuur en geschiedenis. In dit artikel wordt slechts één aspect van het bezoek van studenten in 2019 aan Berlijn besproken, namelijk het ééndaagse bezoek aan de *Mahn-und Gedenkstätte Ravensbrück*. Dit voormalige concentratiekamp ligt in de omgeving van het stadje Fürstenberg/Havel (Brandenburg) zo'n tachtig kilometer ten noord-oosten van Berlijn in de voormalige DDR. Hoe sluit het bezoeken van dit voormalige concentratiekamp aan bij de lessen ZEE (Zingeving, Ethiek en Esthetiek) op KPZ? Op welke manieren kan Ravensbrück herinnerd worden? In hoeverre vinden studenten het belangrijk Ravensbrück te bezoeken? Deze vragen worden in drie opeenvolgende paragrafen beantwoord, voorafgegaan door een paragraaf over denken en het kwaad. Het artikel wordt afgesloten met een conclusie.

De banaliteit van het kwaad

De Duits-Amerikaanse filosofe Hannah Arendt (1906-1975) en de Nederlandse schrijver Harry Mulisch (1927- 2010) hebben gemeen dat zij beiden aanwezig waren bij het proces tegen de Duitse oorlogsmisdadiger Adolf Eichmann (1906-1962) in Jeruzalem (1961). Mulisch probeert het kwaad in diverse reportages en met een eenvoudige fotocollage te onthullen. Eichmann doet zichzelf voor als een onbetekenend radertje in een grote machine. De conclusie van Arendt over de vermeende onwetendheid van Eichmann leidt internationaal tot veel rumoer. Arendt noemt Eichmanns schokkende, naar later bleek gespeelde, gebrek aan diepgang aangaande zijn handelen en de consequenties daarvan voor andere mensen: de banaliteit van het kwaad. Volgens de Duitse filosofe Bettina Stagneth (1966) was Eichmann iemand die precies wist wat hij deed, bovendien een rabiate antisemiet en nazi. Arendts standpunt roept bij Amerikaanse onderzoekers in het begin van de jaren '60 de vraag op: in hoeverre zijn alleen Duitsers in staat tot dit soort, tegen de mensheid gerichte gruwelijkheden? Het befaamde *Stanley Millgram-experiment* (1962) geeft antwoord: niet alleen Duitsers zijn daartoe in staat! Veel volwassenen, mannen en vrouwen (ca. 65%), kunnen, in bepaalde omstandigheden, anderen onherstelbaar leed aandoen.

Het in 1971 uitgevoerde *Stanford Prison-experiment* (1971) van Philipp Zimbardo (1933) bevestigt de uitkomsten: Mensen zijn niet van nature slecht, maar zwak, laf, vaak passief, loyaal aan de groep of (semi)wetenschappelijke theorieën en willen anderen niet teleurstellen (ook als het

uiteindelijk om extreem geweld gaat). De Nederlandse socioloog Abram de Swaan (1942) meent dat situationele aspecten (hier samengevat als: luister ik naar een autoriteit of niet?), in het experiment van Millgram een belangrijke rol spelen, maar niet alleen. Hij concludeert, heel voorzichtig, dat *agency*, de persoonskenmerken, de invloed van de eigen levensloop, mogelijk verminderde empathie en het vermogen tot dehumaniseren van de slachtoffers alsmede het in staat zijn zichzelf voor emoties af te sluiten, ook bepalend zijn voor dergelijk gedrag.

Binnen de ZEE-lijn

De experimenten van Milligram en Zimbardo worden, tezamen met allerlei andere morele dilemma's tijdens de ZEE-lessen in pabo 1 aan studenten voorgelegd en besproken. Daarnaast ondervinden de studenten in een andere les aan den lijve hoe het is om gediscrimineerd te worden. Weinigen trekken hun morele grenzen en protesteren: niet ten opzichte van

Hannah Arendts antwoord op 'de banaliteit van het kwaad is denken'. Het zelfgesprek tussen 'mij' en 'mijzelf', de stille, onzichtbare dialoog die ieder mens met zichzelf moet voeren, het inwendig luisteren naar gedachten (waardoor 'ik' nooit allen ben). Dit door onhoorbare taal reizen, richt zich niet op het verwerven van kennis of waarheid maar op het kunnen onderscheiden van goed en kwaad en het streven naar zin en betekenis om zo tot moraal te komen.

Bettina Stagneth meent juist dat dit op Verlichtingsidealen gebaseerde nadruk op zelfstandig denken een keerzijde heeft: het kwaad is in het denken aanwezig. Nazi's wisten juist heel goed wat ze deden en onderbouwden dat met doordachte theorieën. Filosofen zouden veel meer juist dat kwade denken moeten bestuderen. Volgens Stagneth moet er niet door onszelf, in onszelf, gezocht worden hoe het kwade te herkennen maar moet er gezocht worden in het kwade denken zelf: de taal en geschriften van de massa-moordenaars.

de eigen positie en al helemaal niet ten opzichte van die van anderen. Ook bezoeken studenten in het kader van de lessen geschiedenis *Herinneringscentrum kamp Westerbork*. In pabo 3 bezoeken studenten Ravensbrück. Tot slot schrijven studenten in pabo 4 een essay met onder andere de vraag: *Hoe moet ik handelen?* Hun morele overwegingen inzake goed en juist handelen, kunnen zij hierin verhelderen.

Als voorbereiding op het bezoek aan Ravensbrück vertellen oorlogsoverlevenden, middels het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, over hun levensgeschiedenissen. Zowel in deze lesbezoeken, als ook in een lezing over de geschiedenis van Berlijn (Duitsland instituut) alsmede het bezoek aan Ravensbrück zelf, onder leiding van historicus en psycholoog Mathias Heyl (1965), raken persoonlijke verhalen, herinneringen, monument, museum en denkbeelden van studenten elkaar.

Belast erfgoed: Ravensbrück

De herinnering aan de slachtoffers van de Holocaust wordt op veel plekken, middels erfgoed, in Europa (en daarbuiten) in stand gehouden. Erfgoed is dat wat tot ons is gekomen door vererving van onze voorouders. Belast erfgoed refereert aan een voorbijge tijd om niet trots op te zijn. De Franse historicus Pierre Nora (1931) noemt dit *Lieux de mémoire* (plaatsen van herinnering). Het bijzondere aan dit concept is dat herinneringen niet langer voorbehouden zijn aan het menselijk geheugen

alleen. Plekken, plaatsen en ruimtes kunnen die herinnering vasthouden en verbeelden en de bezoekers in staat stellen verbinding te maken met dat precaire verleden. Deze plaatsen van herinnering zijn vooral aan geweld, oorlog, en genocide gerelateerde plekken. Pijnlijk voor overlevenden, mensen en overheden die zich met hen identificeren. Schaamtevol voor daders, verantwoordelijken en hun nabestaanden. Belast erfgoed toont de wreedheid en nutteloosheid van de gebeurtenissen die daar hebben plaatsgevonden alsmede de ideologie die zij vertegenwoordigden en Ravensbrück is zo'n plek: het is een bewijsplaats voor misdaden en een begraafplaats. Deze stille ruimte aan een klein meertje is echter ook een museum (informatie, educatie) alsmede een plek om het herinneren mogelijk te blijven maken (beheer, conservatie). Ravensbrück kent dus veel betekenislagen tegelijkertijd en is nooit neutraal. Hoe kan de bezoeker, met zijn eigen achtergrond, de ontmoeting tussen de Holocaust en zichzelf ontcijferen en begrijpen? Herinneren is sinds de introductie van de term *Lieux de mémoire* een sociale constructie geworden, niet alleen een persoonlijk geheugen en een macabere plek geven aanleiding tot herinneren, ook de communicatie met anderen over deze herinneringen. Daardoor worden persoonlijke herinneringen collectieve herinneringen en kunnen zij doorgegeven worden.

Kenmerkend voor de nieuwe tentoonstelling over het kamp en zijn geschiedenis (sinds 2013) in het voormalige administratiegebouw zijn de verschillende perspectieven van waaruit naar het kamp en zijn gevangenen gekeken wordt. Welke vrouwen (en ook mannen) werden hier gevangen gehouden? Onder welke omstandigheden? Belangrijk daarbij is ook de aandacht voor de betekenis van de artefacten, die meer en meer het verhaal vertellen nu de meeste gevangenen zijn overleden. Een ander aspect is de contextualisering van het kamp: waarom (was het er)? De inrichting van deze tentoonstelling, de verlatenheid van het voormalige kampterrein, de belendende gebouwen zoals de voormalige gevangenis, het crematorium en diverse monumenten, hebben als effect dat er afwisselend een gevoel van betrokkenheid en nabijheid alsmede een idee van afstand, die leidt tot reflectie, bij studenten opgeroepen wordt.

Een nieuwe ontwikkeling aangaande Ravensbrück is de sterke(re) aandacht voor de pedagogische component van de actuele herinneringscultuur. Ravensbrück kent daarom sinds 1996 een eigen pedagogische dienst. Deze professionals vertellen de verhalen van de (overleden) getuigen en vormen zo de verbinding tussen verleden en heden. Matthias Heyl is daarbij voor onze studenten van groot belang. Hij vertelt de oorspronkelijke verhalen en getuigenissen over slachtofferschap, lijden, moed en opoffering. Hoewel niet onbenoemd en ongezien, wordt in deze verhalen ook een verbinding gelegd met het heden: narratieven over goed burgerschap, handelen naar humane, morele waarden, het ontwikkelen van empathie, de betekenis van vrijheid en permanente educatie ten dienste van de democratie, antifascisme en de pluriforme samenleving. Samengevat laat het concentratiekamp Ravensbrück een diepe indruk achter op de studenten en leidt het bezoek tot een grote betrokkenheid bij dat wat verteld en gezien wordt.

Het belang van Ravensbrück voor studenten

In de verwerking tijdens het bezoek worden de mogelijkheden verkend hoe met Ravensbrück omgaan? Die overdenking, een stille dialoog die studenten met zichzelf voeren, krijgt uitdrukking in een gedicht, een foto (geen selfie), een tekening en antwoorden op vragen die studenten aan zichzelf hebben gesteld. Vervolgens worden de denkbeelden en verbeeldingen in groepjes besproken. Op metafysisch niveau vinden studenten dit bezoek bijdragen aan het zelf nadenken over goed en kwaad, zin- en zijnsvragen zoals de Kantiaanse levensvragen binnen de ZEE-lijn. Studenten merken

in dat eindgesprek verder op dat een bezoek aan Ravensbrück als onderdeel van de werkweek Berlijn juist is. Duitsland ligt dichtbij en de politiek-economische invloed van Duitsland op Nederland en Europa was en is groot. Studenten zeggen het goed te vinden dat ze, door dit bezoek, kennis van de geschiedenis betreffende WO II en de concentratiekampen tot zich kunnen nemen. Ook geven zij aan dat ze na dit bezoek beter in staat zijn een les te geven over Ravensbrück of een kamp, bijvoorbeeld Westerbork, in Nederland. Belast erfgoed uit de directe omgeving van de eigen basisschool speelt in die lessen een belangrijke rol: het bezoek aan Ravensbrück zien ze als exemplarisch. Het belangrijkste element van dit bezoek vinden de studenten de gehoorde verhalen. Door deze verhalen achten zij zich beter in staat de (persoonlijke) geschiedenissen in de context van de Holocaust te begrijpen en door te vertellen. Een relatie leggen met de tegenwoordige tijd, studenten noemen onder meer de hedendaagse vluchtelingenstroom, ervaren zij daarbij als zinvol en betekenisvol.

Uiteindelijk blijkt Ravensbrück een raadsel. Dat lijkt te duiden op een falen in ons denken, maar is een kwaliteit van de rede: dat deel van ons verstand dat wil begrijpen. Omdat er geen einduitkomsten zijn in het denkproces die precies voorschrijven hoe in de toekomst dergelijk menselijk leed te voorkomen is, geeft het aan ieder mens een opdracht mee: voer

*Dr. Matthias Heyl
hoofd pedagogische dienst herinneringscentrum
concentratiekamp Ravensbrück*

een innerlijke dialoog over goed en juist, bepaal je eigen leven, wantrouw onheilsprofeten, ideologieën en hiërarchieën, omarm de ongewisheid van de wereld. In feite is dit het proces dat studenten op KPZ, in het bijzonder binnen de ZEE-modules, doormaken: met behulp van de eigen stilte proberen zich moreel te ontwikkelen tot iemand die juiste keuzes kan maken en de consequenties daarvan wil en kan overzien. Concreet betekent dit dat de student in dat proces zijn niet-weten onder ogen komt en de eigen onvolkomenheden accepteert. De student dient daarbij tegenspraak te erkennen en morele regels -voorschriften volgens welke hij zelf behandeld wil worden, waar iedereen het mee eens kan zijn en die hij aan anderen kan uitleggen- te doordenken.

Conclusie

Uit onderzoek blijkt telkens weer dat mensen over de gehele wereld in staat zijn andere mensen verschrikkelijk en onherstelbaar leed toe te brengen. De gruwel van de Holocaust zoals die middels belast erfgoed, verhalen en de lege ruimte van Ravensbrück tot de studenten komt, is moeilijk te begrijpen. Het afdoende doordenken van wat daar is gebeurd, schiet tekort en juist daar ligt de taak voor de ZEE-lijn c.q. het onderwijs op KPZ: leer studenten denken en dat deel van de rede te gebruiken dat gericht is op begrijpen. Ondersteun hen in het voeren van het zelfgesprek, vorm ze zodat ze in staat zijn goede, ethische keuzes te maken en de (on)mogelijkheden en (on)gewisheden van het toekomstige leven omarmen. Het stelt hen in staat de verhalen en ervaringen die zij hebben opgedaan in Ravensbrück beter door te vertellen. Dit alles in het licht van het onvoltooide besef van Ravensbrück dat er altijd weer mensen zijn, andere mensen in andere tijden en in andere omstandigheden, die hetzelfde kan overkomen en die respect verdienen en het waard zijn geholpen te worden.

Bijzondere dank gaat uit naar Matthias Heyl voor de inspirerende en innemende wijze waarop hij ons, studenten en docenten, deelgenoot maakt van een misdadige ideologie, persoonlijke geschiedenissen en de weerklank daarvan in het huidige Europa.

Johan Koers is hogeschooldocent Kunst en Cultuur op KPZ.

Dit artikel is tot stand gekomen met de welwillende medewerking van (oud)collega's: Theo Hulshof, Henk Swart, Mieke Tielens, Mariëlle Elburg, Bert Thole en Dick Vermeer.

Literatuur

- Achterhuis, H. (2008). *Met alle geweld*. Amsterdam: Lemniscaat.
- Achterhuis, H. (2017). Allemaal kleine Eichmannetjes. *De Groene Amsterdammer* 141(21), 54-55.
- Arendt, H. (1969). *De banaliteit van het kwaad. Een reportage*. Amsterdam: Moussault.
- Arendt, H. (2012). *Denken*. Amsterdam: Klement.
- Bessmann, A., en Eschebach, I., (Red.) (2013). *Das Frauen-Konzentrationslager Ravensbrück. Geschichte und Erinnerung*. Berlijn: Metropol.
- De Swaan, A. (2014). *Compartimenten van vernietiging. Over genocidale regimes en hun daders*. Amsterdam: Prometheus.
- Drieënhuizen, C., en Hogervorst S. (2012). *Belast erfgoed. Cultuurwetenschappelijk seminar*. Heerlen: OU.
- Heijne, B. (2017, 28 april). De zweep voor alle filosofen van nu. *De Volkskrant: Boeken*, p. 4-5.
- Hogervorst, S. (2010). *Omwrikbare herinneringen. Herinneringsculturen van Ravensbrück in Europa. 1945-2010*. Hilversum: Verloren.
- Van der Laarse, R. (2005). *Bezeten van vroeger, erfgoed, identiteit en musealisering*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Lingsma, T. (2014). Hoe word je een oorlogsmisdadiger? Weinig mensen hebben het lef bevelen te weigeren. *De Groene Amsterdammer* 138(5). 32-37.
- Mulisch, H. (1962). *De zaak 40/61*. Een reportage. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Salm, H. (2019, 10 april). De oorlog leeft voort in verhalen. *Trouw*, p.5.
- Stagneth, B. (2012). *Eichmann in Argentinië. Het onbezorgde leven van een oorlogsmisdadiger*. Amsterdam: Atlas contact.
- Stagneth, B. (2017). *Het kwade denken*. Amsterdam: Atlas contact.
- Tempelman, O. (2010, 23 oktober). Gemene spelletjes in uniform. *De Volkskrant. Boeken*, p.5.
- Timm, U. (2019). *Ikarien*. München: dtv.
- Vermeulen, M., (2016, 31 maart). Au! Stop! Stóóp! *De Volkskrant*. V, p. 8-9.
- Zimbardo, P. (2007). *Het lucifereffect. Hoe gewone mensen zich laten verleiden tot het kwaad*. Amsterdam: Lemniscaat.

Websites

<https://kampwesterbork.nl/onderwijs/gastpreker-in-de-klas>

EEN NIEUWE LENTE, EEN NIEUW VERSLAG

Iedereen heeft het gemerkt: de lente is weer in het land. Overal bloesem, tulpen die uit de grond schieten, bomen met een groene was en langere dagen. Ook de dierenwereld is volop bezig. Soms lijkt het of het bos een doe-het-zelf werkplaats is, een biologisch Eigen Huis en Tuin. Vogels vliegen af en aan met takjes om nesten te bouwen en van die vogels is de specht de grootste klusser: die hamert er vrolijk op los om het huis lente klaar te maken.

Maar de lente kent ook een andere, minstens zo rijke opbrengst. Dit keer door de mens gemaakt. Het is namelijk ook 'jaarverslagentijd'. Overal komen de jaarverslagen uit, als voorjaarsbollen die uit de grond komen. De ene nog mooier dan de ander met vrolijke kleuren en, heel modern, infographics die je in getallen en plaatjes vertellen hoe succesvol het voorgaande jaar is geweest.

Al die jaarverslagen lijken één overeenkomst te hebben: ze zijn altijd positief over het recente verleden. Nauwelijks zie je donkere, sombere, trieste resultaten. Integendeel: blijde mensen en mooie cijfers geven een prachtig beeld over recente geschiedenis. Ieder mens wil toch met plezier terugkijken op de eigen prestaties, nietwaar?

Een heel opvallend jaarverslag is *De Staat van het Onderwijs*, het jaarverslag van de onderwijsinspectie. Dit jaar kwam de 203^e(!) uit, over 2018. Wat me opvalt is dat dit verslag in de afgelopen jaren zich mag verheugen in een steeds grotere belangstelling. De dag na de verschijning trof ik in mijn ochtendkrant twee pagina's aan waarin de conclusies uit de doeken werden gedaan. Welk jaarverslag krijgt een dergelijke aandacht? Nou, het mijne zeker nog niet!

Het verschijnen van het jaarverslag van de Inspectie gaat sinds een paar jaar gepaard met een congres, waar hoofdinspecteur Monique Vogelenzang haar toelichting houdt. Je zou daarmee dus kunnen stellen 'het onderwijs doet er toe', anders was er niet zo veel interesse voor *De Staat van het Onderwijs*. Ik moet zeggen, eerlijk is eerlijk, dat dit ook terecht is. Met een kritische blik en gebaseerd op veel gegevens trekt de inspectie vaak rake conclusies over ons vakgebied. Zo waarschuwde ze in 2017 terecht voor de toenemende segregatie in het onderwijs: bevolkingsgroepen komen elkaar niet meer tegen in het onderwijs. Dat was een waarneming die veel stof deed opwaaien.

En dan nu het verslag van 2018. Ik beperk me tot het primair onderwijs. De inspectie heeft zorgen over onderdelen van de kwaliteit, kwaliteit die nog verder onder druk komt te staan door het lerarentekort. Daar valt weinig op af te dingen. Wil je snel een beeld krijgen van het primair onderwijs: kijk dan op pagina 53 van het deelrapport over het primair onderwijs. Ik wil je een stukje uit de nabeschuiving niet onthouden: 'Meer aandacht voor de bedoeling. De ambities voor het primaire proces zijn op de meeste scholen gericht op het versterken van de basisvaardigheden. De nadruk lijkt hierbij geregeld op de vorm te liggen, waarbij de bedoeling naar de achtergrond kan verschuiven. Wat wil je bereiken met je leerlingen en hoe kan je dit op een betekenisvolle manier doen? **De essentie is om naar kinderen te kijken, luisteren, zien en horen en daarop als leraar aan te sluiten.**' De laatste zin slaat de spijker op zijn kop: het gaat om onze kinderen.

Was deze column een 'boekrecensie'? Nee, zeker niet. Wel een oproep om jaarlijks *De Staat* eens even door te nemen om met enige afstand naar ons vakgebied te kijken. Van een afstand zie je immers meer.

(W)ELKE LERAAR LEEST DIT?! JUFFEN ZIJN TOFFER DAN MEESTERS EN NOG MEER MYTHES OVER LEREN EN ONDERWIJS

In de rubriek (w)elke leraar leest dit?! bespreken Ietje Pauw en Michelle Gemmink boeken die interessant zijn voor pedagogische professionals die werkzaam zijn in het domein Kind en Educatie.

Deze keer: *Juffen zijn toffer dan meesters en nog meer mythes over leren en onderwijs*, geschreven door Pedro de Bruyckere, Paul A. Kirschner en Casper Hulshof.

Er is een nieuw boek van Pedro de Bruyckere en collega's uit! Hun vorige boek: *Jongens zijn slimmer dan meisjes* heeft veel stof doen opwaaien. Bijvoorbeeld over zittenblijven, Brain Gym, multi-taken, soorten intelligenties, ontdekkend leren en brainstormen. En nu dat nieuwe boek, want de auteurs stellen zichzelf de vraag 'Dachten we dat we klaar waren?'. Nee, dat durven ze met recht en reden niet te denken, want er zijn nog verschillende thema's die onderzocht zijn en nog verder onderzocht moeten worden. Dat roept meteen de vraag op welke heilige onderwijs- en leerhuisjes gooien de auteurs deze keer omver? Nou heel veel. En wij moeten eerlijk bekennen dat deze keer ook een paar van onze heilige huisjes als mythes ontmaskerd zijn. 'Dit boek bevat een nieuwe reeks mogelijke mythes over leren en onderwijs. Terwijl we in het vorige boek misschien een beetje te optimistisch schreven over een poging tot 'grote schoonmaak', bleek het eerder dweilen met de kraan open. Terwijl we nog steeds geconfronteerd worden met leerpiramides, leerstijlen en digital natives, kregen we de voorbije jaren alle drie regelmatig vragen van lezers, toehoorders bij onze presentaties en collega-wetenschappers ('En hoe zit het hiermee?', 'Klopt dit verhaal wel?'). Deze vragen inspireerden ons tot dit nieuwe boek' (p. 7).

De inhoud van het boek zijn verspreid over vier delen: Mythes over het wat, Mythes over het hoe, Mythes over (onderwijs)psychologie en Mythes over onderwijsbeleid. Aan het eind voegen de auteurs nog een bijzonder hoofdstuk toe: Evidence-based Education als onderwijsmythe. Per mythe worden de meest recente onderzoeken in begrijpelijke taal beschreven en vatten de auteurs hun bevindingen samen in één van de volgende drie categorieën: het is echt een *mythe* :-\ (de uitspraak klopt helemaal niet of er is geen bewijs voor), het ligt *genuanceerd* :-| (er bestaat nog discussie over het thema), het is *onbewezen* :-? (de auteurs vonden geen wetenschappelijk bewijs). Van elke mythe geven we een enkel voorbeeld.

1 MYTHES OVER HET WAT

Leer A en je kunt beter B

Transfer of learning is het kunnen gebruiken van kennis, vaardigheden en/of attitudes die je leert in een totaal nieuwe situatie. Als voorbeelden worden genoemd:

- leer programmeren en je kunt beter probleem oplossend denken;
- leer muziek en je zult beter presteren op school;
- leer Latijn en je kunt beter andere talen leren;
- leer schaken en je kunt beter analyseren, beslissen en strategisch denken. Daarnaast versterkt het je creativiteit, zelfvertrouwen, concentratie en geheugen, kortom van alles.

Die laatste uitspraak over schaken is wel heel interessant; is schaken de sleutel voor succes op school én in het leven? Sinds 2011 is schaken een verplicht vak in Armenië. Door schaken verplicht te stellen, zouden de schoolprestaties van kinderen verbeteren en schaken zou een doorslaggevend effect hebben op algemene karaktereigenschappen. Helaas is het effect erg klein. Wat wel het geval is: intelligente spelers kunnen beter schaken!

Alhoewel de drie auteurs grote muziekliefhebbers zijn, moeten ze hun eigen voorkeur uitschakelen, want hoe beter de kwaliteit van het onderzoek naar de relatie tussen muziek en presteren op school, hoe kleiner de kans dat er een verband werd gevonden. Vaak zijn andere variabelen veel invloedrijker, zoals de relatie tussen intelligentie en muziek (muzikanten zijn intelligenter en intelligente kinderen spelen vaker muziek). Het roept tevens de vraag op of we er wel goed aan doen om te zoeken naar het 'nut' van muziek voor leren op school? Door de vraag te stellen waar muziek goed voor is buiten zichzelf, devalueer je in feite de kunst op zich. Is de waarde van muziekonderwijs, of kunsteducatie in het algemeen, niet de waarde die zij in zichzelf draagt?

De conclusie: :-\

Leer A en je kunt beter B is een mythe. 'Transfer van dergelijke generieke vaardigheden is niet onmogelijk, maar zeer moeilijk en ontstaat zelden spontaan. Die transfer start dan wel bij het aanleren van verschillende zeer specifieke toepassingen' (p. 32).

2 MYTHES OVER HET HOE

Moet je 10.000 uren oefenen om een expert te worden?

In het boek *Uitblinkers* (2010), beschrijft Malcolm Gladwell onderzoek waardoor je zou kunnen denken dat je als je iets maar minstens 10.000 uren oefent, je er dan heel erg goed in wordt. Maar zo eenvoudig is het zeker niet.

Oefenen is heel belangrijk om je een nieuwe vaardigheid eigen te maken, maar hoeveel je moet oefenen om echt goed te worden lijkt van meer factoren afhankelijk dan alleen de oefenuren. In deze discussie speelt natuurlijk ook het 'nature-nurture-debat' een rol; in hoeverre kunnen we vaardigheden aanleren (nurture), speelt aanleg een belangrijke rol (nature) en/of is de omgeving ook bepalend voor de manier waarop we ons ontwikkelen.

Belangrijk bezwaar bij onderzoeken naar de 10.000 uren-regel is dat er vooral gekeken is naar mensen die het expert-niveau behaald hebben, waardoor er een soort zelfselectie plaatsvindt.

De conclusie: :-\

De 10.000 uren regel is een mythe. 'Het is misschien niet eerlijk, maar sommige mensen bereiken het expertniveau zonder overmatige training, terwijl anderen dit niveau nooit zullen halen hoewel ze toch enorm veel oefenen' (p. 60).

3 MYTHES OVER (ONDERWIJS)PSYCHOLOGIE

Is beelddenken eerder een beeldreligie?

In dit hoofdstuk gaat het o.a. over beelddenken, een begrip dat Stichting Beelddenken (De Rooy, 2018) definieert als 'het denken in mentale visuele voorstellingen van beelden en gebeurtenissen'. Het gaat dus om een denkvoorkeur of denkstijl, bijvoorbeeld om onderscheid te maken tussen talige en visuele denkers. Er worden in dit hoofdstuk tal van - zowel negatieve als positieve - kenmerken genoemd van beelddenkers, zoals snel een oplossing kunnen bedenken, maar deze vervolgens moeilijk onder woorden kunnen brengen. Los van het feit dat er geen betrouwbaar instrument bestaat om beelddenken vast te stellen, is het wel zo dat er in de psychologie onderscheid gemaakt wordt tussen een verbaal en ruimtelijk deel van het werkgeheugen. Je kunt in het ene wat beter zijn dan in het andere. Daarnaast is ook aangetoond dat ons visuele geheugen sneller achteruit gaat dan ons verbale geheugen en dat mannen iets hoger scoren op ruimtelijke geheugentaken dan vrouwen. We hebben het hier vooral over (aangeleerde) voorkeuren die mensen hebben om met informatie om te gaan en niet om een vaststaande 'denkstijl'.

De conclusie: :-/

Beelddenken is ook een mythe. 'De wetenschappelijke basis onder beelddenken is dun, om niet te zeggen: flinterdun. Voor alle unieke aan beelddenkers toegeschreven eigenschappen, is geen empirische ondersteuning te vinden. Beelddenken is niet meer dan een samenraapsel van losse observaties, verkeerd geïnterpreteerd wetenschappelijk onderzoek en persoonlijke overtuigingen' (p. 87).

4 MYTHES OVER ONDERWIJSBELEID

Zet je liever leerlingen van verschillende leeftijden samen in één klas?

In actuele vernieuwende onderwijsconcepten, zie je veelal het leerstofjaarklassensysteem verdwijnen voor het werken in units (grote groepen kinderen met verschillende leeftijden en ontwikkelniveaus). Dit is geen nieuw fenomeen, want de traditionele vernieuwers (zoals Jenaplan en Montessori) werkten ook al in heterogene combinatiegroepen. De redenen waarom meerdere leeftijden samen leren in een groep kunnen uiteenlopen. Enerzijds zijn er weloverwogen en doordachte argumenten te vinden, zoals in het Jenaplanonderwijs, waar stamgroepen samengesteld worden met drie 'leerjaren' vanuit pedagogisch oogpunt, namelijk de persoonlijk vormende ontwikkeling van leerlingen die voortvloeit uit de verscheidenheid in rollen van jongste, middelste en oudste in een groep. Anderzijds zijn er ook combinatiegroepen die uit nood geboren worden, bijvoorbeeld vanwege een tekort aan leerlingen.

Maar hoe effectief zijn combinatieklassen? Het is een onderwerp dat al een aantal jaren is onderzocht, maar waarvan de resultaten niet eenduidig zijn. De trend is voornamelijk dat er enkel een mogelijk positief leereffect te zien is bij de jongste kinderen in een groep, maar dat dit ten koste gaat van het leren van de oudere leerlingen. De boodschap is dat combinatiegroepen volgens verschillende onderzoeken weinig kwaad kan, maar het is niet dé oplossing voor verschillende uitdagingen die het onderwijs momenteel tegenkomt.

De conclusie: :-|

Het antwoord op de vraag of je leerlingen van verschillende leeftijden liever samen in één klas zet, ligt genuanceerd. 'Ook hier blijkt de leerkracht bepalend te zijn voor de leereffecten van combinatieklassen versus jaarklassen' (p. 125). Hier gaat het dus uitdrukkelijk over leerprestaties en niet over socialisatie-processen (de pedagogiek in het onderwijs van waaruit veel vernieuwende onderwijsconcepten zijn opgericht).

Ten slotte de vraag of *evidence-based* education een onderwijsmythe is. Dat blijkt lastig te zijn. De auteurs maken onderscheid tussen *evidence-based* en *evidence-informed*. Ze pleiten voor een *evidence-informed* aanpak in het onderwijs: het gebruiken van empirisch verkregen wetenschappelijk bewijs over hoe je het beste leert, om op basis daarvan geïnformeerde beslissingen te kunnen nemen over hoe je het onderwijs het beste in kunt richten.

Ook in dit boek worden weer veel opvattingen in het onderwijs onmaskerd als een mythe. Dit boek is een must voor alle leraren, schoolleiders en bestuurders om ons onderwijs weer iets beter te maken. Dus wederom de vraag 'Dachten we dat we klaar waren?' Nee, we moeten altijd alert blijven, altijd blijven oppassen met het 'zomaar' aannemen van mythes en *evidence-informed* (blijven) werken.

LEES HET BOEK

De Bruyckere, P., Kirschner, P.A., & Hulshof, C. (2019). *Juffen zijn toffer dan meesters en nog meer mythes over leren en onderwijs*. Leuven: LannooCampus.

Ietje Pauw is lector en coördinator van het Kenniscentrum van KPZ

Michelle Gemmink is hogeschooldocent pedagogiek, promovendus RuG en lid van het Kenniscentrum van KPZ

EEN OOSTEN-RIJK-SE KANS

HET PABO-DIPLOMA ALS TOEGANG TOT DE WERELD

Na mijn ervaring in Zwitserland n.a.v. een uitwisselingstraject wist ik het zeker, ik wilde meer. Meer zien, meer proeven en meer leren buiten de grenzen van Nederland. Na een intensief wpo-jaar, was ik klaar voor een nieuw avontuur.

Hier wist Harrie Poulssen, hoofd International Office van KPZ, wel raad mee. Harrie stelde de stad Graz voor. Een stad waar ik voorheen nog nooit van gehoord had, maar waarvan ik nu kan zeggen: hier ligt mijn onderwijshart.

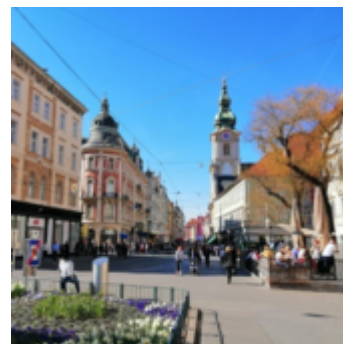
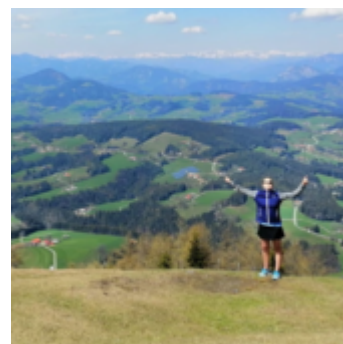
Sinds 1995 zijn KPZ en de Pädagogische Hochschule Steiermark (PHSt) verbonden met elkaar. Vele bezoeken, projecten en samenwerkingen hebben deze scholen nauw tot elkaar gebracht. Een zeer waardevolle verbinding. Dit was goed te merken in het telefoongesprek dat Harrie voerde met Susanne Linhofer van het Grazer International Office. Met een grote glimlach legde Harrie uit dat een bijna afgestudeerde student een nieuw avontuur in Oostenrijk aan wilde gaan. Maar niet zomaar een avontuur...

Genieten met een hoofdletter G!

Zonder de stad te kennen, zonder precies te weten wat voor stage ik ging lopen, pakte ik mijn koffers en met het pabo-diploma op zak vertrok ik naar het prachtige Graz. Een stad die ook wel de Landeshauptstadt van de Steiermark en de Genuss Hauptstadt van Oostenrijk genoemd wordt. Deze stad maakt zijn naam waar, want vanaf het eerste moment was het Genieten met een hoofdletter G!

Een warm welkom

Het avontuur kon beginnen! Ik was klaar voor mijn eerste dag. Vol goede moed kwam ik aan op het International Office en zag ik tot mijn verbazing mijn naam op het bordje bij de deur van het bureau. Dit gaf een geweldige kick! Hierna werd ik meteen ontvangen door Susanne Linhofer en Heiko Vogl. Zij leidden het instituut voor diversiteit en internationale relaties. Vanaf het eerste moment wist ik dat het goed zat. Mijn werkzaamheden werden mij in alle rust uitgelegd. De eerste zeven maanden zou ik werkzaam zijn in het bureau voor diversiteit. Deze afdeling is verantwoordelijk voor het

aanbieden en uitvoeren van de opleiding Duits als tweede taal. Naast het werken in het bureau wilde ik graag blijven lesgeven. Daarom heb ik ervoor gekozen om les te gaan geven op de Volksschule Bertha von Suttner. Een migrantenschool waarvan 99% van alle kinderen een andere nationaliteit dan Oostenrijks hebben. Het was een heel mooie en bijzondere uitdaging. Ik kon mij goed in de kinderen verplaatsen, doordat ik zelf natuurlijk ook Duits heb moeten leren.

Naast het werken op de PHSt en de basisschool was ik vaak in de campusstudio te vinden. Een geweldige kans om te leren werken met camera's en het leren produceren van educatief videomateriaal. Ik kreeg alleen maar meer energie van dit afwisselende en uitdagende werk. Mijn collega's zagen mij opbloeien. Dezeven maanden vlogen voorbij. Met dank aan KPZ kon ik mijn stage verlengen en daarmee hield het niet op. Susanne Linhofer bood mij na deze vijf maanden zelfs een baan aan. Het was niet zomaar een baan, maar mijn droombaan als International Officer! Ik kon mijn oren niet geloven! Werken binnen de PHSt samen met internationale universiteiten en internationale studenten, het kon niet beter. Tot de dag vandaag ben ik werkzaam in het International Office, waar ik nog steeds iedere dag van geniet.

Het Erasmus stel

Harrie wist niet alleen het perfect land, stad en universiteit uit te kiezen. Hij attendeerde mij erop dat Kevin, een andere pabo-student, interesse had in een buitenlandse stage in Oostenrijk. Heel onschuldig spraken wij een aantal keer met elkaar af en vervolgens vertrok Kevin naar Piesendorf (Salzburg) en ik naar

Graz. Na elkaar een aantal keer gesproken en bezocht te hebben, kwamen wij erachter dat we wel erg veel gemeen hebben. Het allermooiste wat wij beiden met elkaar deelden en nog steeds delen is de droom om een bestaan in Oostenrijk op te bouwen. Sneller dan verwacht, is deze droom werkelijkheid geworden. Afgelopen juni heeft Kevin namelijk het bergdorpje in het Salzburgerland verruild voor de Genuss Hauptstadt van de Steiermark. Hij heeft zijn pabo-diploma ingezet en is werkzaam op de Volksschule Gabelsberger. Wij genieten met volle teugen en zijn KPZ, het International Office en Harrie ongelooflijk dankbaar.

Spijt? Nog geen seconde!

Achteraf denk ik wel eens... Hoe kun je zonder een stad te kennen, met een net-toereikende Duits taalniveau, zonder iemand dan ook te kennen, naar het buitenland verhuizen? Waarna ik meteen denk: op goed vertrouwen en wie niet waagt, wie niet wint!

Natuurlijk heb ik ook momenten waar ik mijn familie en vrienden mis, maar dit vind ik juist een mooi teken. Ik heb fijne vrienden en familie waar ik om geef, dan is het normaal dat ik hen mis. Met de directe vliegverbinding Graz-Amsterdam ben ik eigenlijk maar anderhalf uur van hen verwijderd. En aan de andere kant heb ik in Graz zoveel mooie en inspirerende mensen mogen leren kennen, wat ik zeker weet te appreciëren.

Een sprong in het berglandschap leidde tot een droom die werkelijkheid is geworden.

ROMY WORST IS VOORMALIG PABOSTUDENT VAN KPZ.

BEROEPSBEELD KINDCENTRA

PACT VOOR KINDCENTRA ONTWIKKELT INSTRUMENT VOOR BELEID & ONTWIKKELING

Experts uit de wereld van kinderopvang, onderwijs, jeugdhulp, kindcentra, kennis-instituten en opleidingen hebben tijdens een 24-uur durend conclaaf de bouwstenen geformuleerd voor een toekomstig beroepsbeeld van medewerkers in een kindcentrum. De beschrijving van dit beroepsbeeld biedt een wenkend perspectief voor zowel opleidingen als werkveld over de gewenste professionaliteit in een kindcentrum.

Het idee voor een zogenaamd beroepsbeeld is ontstaan aan de Opleidingentafel van PACT voor Kindcentra. Inspiratiebron was 'Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het onderwijs' (Snoek, De Wit, Dengerink, Van der Wolk, Eldik & Wirtz, 2017).

De ontwikkeling van kindcentra zet door, zo blijkt uit recent onderzoek van Oberon (2019); een duidelijk omschreven beroepsbeeld draagt bij aan een breed gedragen en gedeelde visie op de professionele wereld van het kindcentrum en een gemeenschappelijke taal ondersteunt de ontwikkeling van kindcentra. KPZ en Campus Kind en Educatie zijn vanuit de verschillende opleidingen betrokken bij het ontwerp van deze toekomstige beroepsbeelden en vertalen die ontwerpen naar de verschillende opleidingen op de niveaus van mbo, associate degree, bachelors, masters en leiderschapsopleidingen.

EEN EERSTE ONTWERP

Het resultaat van de ontwerpsessie is een eerste ontwerp van het beroepsbeeld van de professionele wereld van het kindcentrum. Om iets zinvol te kunnen zeggen over het beroepsbeeld van de professionele wereld van het kindcentrum is een heldere, up-to-date definitie van een (integraal) kindcentrum nodig. In het concept beroepsbeeld is gebruik gemaakt van de kenmerken, principes en ambities van integrale kindcentra (IKC), zoals geformuleerd in het onderzoek *Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt* (Veen, Ledoux, Emmelot & Gevers Deynoot-Schaub, 2019). We hebben het dan over kernbegrippen als inclusief, integraal, kind specifiek, interprofessioneel en 'leer-leef-thuis nabij'.

Bij het ontwerp van het beroepsbeeld is gekozen voor het uitgangspunt van paralleliteit. Wat geldt voor de ontwikkeling van kinderen zou evenzeer moeten gelden voor de ontwikkeling van professionals binnen het IKC. De brede ontwikkelingsopdracht van het IKC vraagt om een wezenlijk andere invulling van de verschillende rollen, taken en functies. Het gaat over domein-overstijgende competenties zoals ondernemerschap, flexibiliteit, onderzoekende houding en omgevingsgerichtheid. Het gaat ook over de inhoudelijke domeinen van het kindcentrum zoals (vak)didactiek, pedagogiek, gezondheid, verzorging. Of deze kerncompetenties en domeinen (al) aanwezig zijn binnen het team hangt af van de ontwikkelingsfase en de context van het kindcentrum.

Het werken in een kindcentrum biedt ook nieuwe kansen voor en mogelijkheden tot groei en ontwikkeling voor de verschillende professionals werkzaam in een kindcentrum. Een beroepsbeeld geeft inzicht in die mogelijkheden.

Het beroepsbeeld kan op verschillende manieren gebruikt worden. Het kan een strategisch document zijn en bijvoorbeeld helpen bij het maken van een omgevingsanalyse. Het kan ook een ontwikkel-instrument zijn, dat gebruikt wordt voor de dialoog tussen medewerker en leidinggevende en voor teamontwikkeling. Het beroepsbeeld kan dienen om loopbaanbeleid te ontwikkelen; het geeft inzicht in mogelijke loopbaanpaden.

HOE VERDER?

In de komende maanden wordt het eerste ontwerp van het 'beroepsbeeld medewerkers kindcentrum' door de ambassadeurs van PACT voor Kindcentra met partijen in en rondom het kindcentrum besproken en verrijkt. Het resultaat wordt een breed gedragen beroepsbeeld van de professionele wereld in het kindcentrum. Een beroepsbeeld dat niet is bedoeld als blauwdruk, maar inspireert en

uitnodigt tot verdere ontwikkeling en dat handvatten biedt voor opleidingen en het werkveld. Naar verwachting vindt de definitieve publicatie van het beroepsbeeld plaats rond de zomer van 2019.

Wil je bijdragen aan de ontwikkeling van het beroepsbeeld? Neem dan contact op met Janny Reitsma, projectleider PACT voor Kindcentra, via janny@pactvoorkindcentra.nl.

LITERATUUR

- Snook, M., de Wit, B., Dengerink, J., Van der Wolk, W., Eldik, S., & Wirtz, N. (2017). *Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het onderwijs*. Amsterdam/Utrecht: Rosenmullers Communicatie & Organisatie, gedownload via: <https://www.beroepsbeeldvoordeleraar.nl/downloads/beroepsbeeldvoordeleraar.pdf>
- Van der Grinten, M., Kieft, M., Kooij, D., Bomhof M., & Van den Berg, E. (2019). *Samenwerking in beeld 2 Basisscholen, kinderopvang en kindcentra: de stand van het land 2019*. Utrecht: Oberon, gedownload via: <https://www.oberon.eu/data/upload/files/rapport---samenwerking-in-beeld-2019.pdf>
- Veen, A., Ledoux, G., Emmelot, Y., Gevers, & Deynoot-Schaub, M. (2019). *Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut, gedownload via: <https://www.pactvoorkindcentra.nl/nieuws/een-beroepsbeeld-voor-de-professionele-wereld-van-het-kindcentrum>

ONDERWIJS EN OPVANG BLIJVEN IN ONTWIKKELING HOE KAN HET ANDERS?

Elly Marwitz, Ilse Halfwerk en Marijke Bertu

De kleutertoets is afgeschaft. Een schoolbestuur in Gelderland geeft onderbouwleraren de opdracht om inzichtelijk te maken hoe ze nu de ontwikkeling van kleuters volgen. Een werkgroep met onderbouwleraren en een directeur ging met deze vraag aan de slag, maar deze zoektocht riep nog meer vragen op. Wat vraagt de inspectie nog wel? Welke keuzevrijheden zijn er? Wat vraagt dit van de leraar? Wat betekent dit voor de intern begeleider en directie? Hoe wordt de kwaliteit geborgd? Tijd om contact op te nemen met de brigade 'Anders leren, Anders organiseren' om een specialist kortdurend mee te laten denken.

Steeds meer scholen, kindcentra en kinderopvangorganisaties lopen in de praktijk tegen veel vragen aan waar niet gelijk een traject met een externe begeleider voor nodig is. Er is wel behoefte aan meer informatie, de mogelijkheid om vragen te stellen aan iemand met inhoudelijke expertise of te sparren met een ervaringsdeskundige of een 'critical friend'. Antwoorden op vragen zijn niet altijd eenduidig, het is niet duidelijk waar men moet beginnen, men mist de ervaring en expertise of het is niet duidelijk welke stappen gezet moeten worden in een proces van ontwikkeling. Ontwikkelen en veranderen gaat niet vanzelf. Omdat men niet weet hoe te beginnen, omdat kennis en inspiratie mist of omdat veranderen nu eenmaal niet vanzelf gaat.

BRIGADIERS

Brigadiers hebben zelf ervaring opgedaan binnen kindcentra, basis-, voortgezet en/of (hoger) beroepsonderwijs. Deze ervaringsdeskundigen delen hun kennis, bieden inspiratie en denken mee. Zo komt de eigentijdse inrichting van ontwikkelen en leren op een leuke én effectieve manier dichterbij. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van begeleiding van een teamgesprek, overleg met het bestuur, een meedenksessie met de leidinggevende of mensen van de werkvloer, of een inspiratiesessie. Zo ontstaat een impuls die daadwerkelijk tot verandering kan leiden. De brigadiers helpen om stappen te zetten.

KPZ EN DE BRIGADIERS

Het Centrum voor Ontwikkeling van KPZ heeft zich aan het gedachtengoed en de organisatie-opzet van de brigade verbonden en levert ook drie brigadiers: Elly Marwitz, Ilse Halfwerk en Marijke Bertu. Deze 'KPZ-brigadiers' draaien mee in de brigade en geloven in de kracht van uitwisselen en het delen van kennis om in beweging te komen.

WELKE VRAGEN WORDEN ZOAL GESTELD?

De vragen die voorbij komen zijn heel divers, maar gaan vooral over de vraag 'hoe?'.

- Hoe kunnen we meer kindgericht werken?
- Hoe doe je dat: werken vanuit leerlijnen?
- Hoe wordt de rol van de leraar?
- Hoe maak je kinderen eigenaar van hun leerproces?
- Hoe ziet de eerste stap eruit bij het doorbreken van het leerstofjaarklassesysteem?

De brigade Anders leren, Anders organiseren is voortgekomen uit de InnovatiImpuls Onderwijs (2010-2015). Nadien bleven veel praktijkvragen uit het werkveld komen. De brigade speelt hier op in en wil bestuurders, schoolleiders, leraren en pedagogisch medewerkers verder te helpen met de vraag: hoe gaan we het doen? De brigadiers zijn professionals uit het primair, voortgezet en hoger onderwijs die al zelf ervaring hebben opgedaan met het ontdekken van verschillende vormen van anders organiseren in hun eigen organisatie. Deze ervaringen zijn waardevol om te delen met scholen en kindcentra (Anders Leren, Anders organiseren, z.d.).

EEN INKIJK IN DE PRAKTIJK

Een schoolleider uit Brabant kwam met de volgende hulpvraag: 'We willen werken vanuit leerdoelen, maar we komen er nog niet uit. Hoe doe je dat als leraar en hoe volg je de kinderen?'. Voor deze vraag heeft de matchmaker gezocht naar een passende brigadier. Er volgde een gesprek met de schoolleider en het team: een positieve impuls.

Reactie van schoolleider na brigadier-bezoek: 'Het gesprek met de brigadier hebben wij heel waardevol gevonden. We zaten op een soort van dood spoor en we zijn allemaal weer enorm geïnspireerd geraakt. De brigadier heeft met ons een aantal mogelijkheden besproken en opties aangedragen waardoor we weer verder kunnen. Het was voor ons heel belangrijk dat ze niet met kant-en-klare oplossingen kwam, maar juist het team in zijn kracht zette door ons tot nadenken aan te zetten. Daardoor zullen we ongetwijfeld oplossingen vinden die bij ons passen. Nog diezelfde middag, meteen na het vertrek van de brigadier, ontstonden al nieuwe ideeën waar we mee aan de slag gaan. Als je vraagt 'was het wat je verwacht had?', kan ik rustig zeggen dat het ons meer gebracht heeft, dan we verwacht hadden.'

WAT BETEKENT DIT VOOR JOU?

Er zijn meerdere mogelijkheden waarop de brigadiers wellicht ook jouw school verder kunnen helpen. Behoeft aan:

- een verkennend gesprek of wil je een vraag stellen? Kijk op www.andersleren-andersorganiseren.nl. De matchmaker neemt contact op voor een intake en maakt een match met een passende brigadier. De vragende organisatie stemt samen met de brigadier een datum af.
- eigen professionalisering? Er zijn veel nascholings-
- mogelijkheden. Bekijk het aanbod op de website van KPZ bij studeren - professionalisering.
- ondersteuning bij een verandertraject, schoolontwikkeling of teamcoaching? Neem vrijblijvend contact op met het Centrum voor Ontwikkeling van KPZ.

Elly Marwitz is docent bij de opleiding Leidinggevende Integraal Kindcentrum op KPZ.

Ilse Halfwerk is docent, trainer en proces-begeleider bij het Centrum voor Ontwikkeling van KPZ.

Marijke Bertu is docent, trainer en procesbegeleider bij het Centrum voor Ontwikkeling van KPZ.

LITERATUUR

Anders leren, Anders organiseren (z.d.). *Hoe de brigade ontstond*. Geraadpleegd op 10 januari 2019, van <http://www.andersleren-andersorganiseren.nl/wie-zijn-wij/>

DE ZWOLSE MANIER VAN SAMENWERKING OP CAMPUS KIND EN EDUCATIE

Op 6 mei vond er een Werkveld-raadpleging van Campus Kind en Educatie plaats op hogeschool Viaa. De Werkveld-raadpleging werd georganiseerd door Campus Kind en Educatie. Dit is een samenwerkingsverband van KPZ, hogeschool Viaa, Landstede mbo, Menso Alting en Prokino (Landstede Kinderopvang). Campus Kind en Educatie is opgericht om het domeinoverstijgend en interprofessioneel werken onder professionals die werken met jeugd te stimuleren.

Voor deze bijeenkomst was minister Arie Slob (basis- en voortgezet onderwijs en media) uitgenodigd. Jacob Schaap, voorzitter College van Bestuur van hogeschool Viaa, opende de bijeenkomst die bestond uit een rondetafelgesprek met de minister en acht workshops waarin domeinoverstijgende successen werden besproken.

Het thema van het rondetafelgesprek was het interprofessioneel werken. Zeven deelnemers vertelden over het succes van interprofessioneel werken onder leiding van Theo Rietkerk, bestuurder Landstede Groep. De deelnemers waren afkomstig uit verschillende sectoren binnen het domein Kind en Educatie: kinderopvang, sociaal werk, jeugdzorg en educatie.

Ingrid Lammerse, voorzitter CvB KPZ, ging in op de opleidingen die we op de Campus aanbieden om professionals te leren samenwerking in de kindberoepen. We stellen het kind centraal en wat dat kind nodig heeft. Elke professional levert daar zijn bijdrage aan. Maar al die professionals komen verder als ze met elkaar samenwerken, daarvoor moeten ze elkaar vinden, begrijpen, een gemeenschappelijk taal en werkwijze ontwikkelen.

We bieden een aantal opleidingen die zich focussen op dat interprofessioneel werken: ad Pedagogisch professional Kind en Educatie (PPKE), master Leiderschap en Innovatie in Kind en Educatie (MLIKE), master Interprofessioneel werken met Jeugd (MEJ), post-hbo (Nieuwe Leraar, Anders Organiseren).

HET GAAT OM VERTROUWEN, HET TEAM VERBREDEN EN OVER DE INSTELLING HEEN KUNNEN KIJKEN

Een ander voorbeeld van een succes werd genoemd door Jurgen Bruggeman van IKC de Bolster en Sjanne Disselhorst. Vijf jaar geleden was de Bolster één van de eerste IKC's in Nederland. Sjanne had de wens om de lerarenopleiding te doen, maar na een gesprek met Jurgen heeft zij gekozen voor de ad-opleiding Pedagogisch Professional Kind en Educatie. Zij zit nu in eindfase van de opleiding en werkt als professional in de sport bso, kinderopvang, op het leerplein tijdens onderwijsactiviteiten en doet 's avonds de leesexpress. Door de combinatie heeft zij contacten met kinderen en ouders, die op

verschillende manieren bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen. Zo gaf zij een prachtig voorbeeld hoe zij rekenen combineert met de sportactiviteiten.

Jan Spanjer, bestuurder Accete (kinderopvang/ onderwijs) vertelde over de samenwerking met de zorg. In de gemeente Stewijkerland is het initiatief genomen met de lokale overheden en zestien betrokken organisatie rondom kinderen een onderzoek te doen naar de eerste 2000 dagen van kinderen. Het doel en de ambitie is om uiteindelijk een Kennisacademie op te richten die gericht is op preventie en ontwikkeling van kinderen in de brede zijn van het woord, in samenwerking met Campus Kind en Educatie.

Maarten van Dijuk, alumnus van de minor domein overstijgend werken. Maarten vertelde op welke wijze de minor hem heeft geholpen in andere manieren van samenwerken met andersoortige professionals in een interprofessioneel team binnen het ziekenhuis in het kader van de opleiding Social Work. Hij constateert dat het niet vanzelfsprekend is om zodanig samen te werken, en dat de opleiding daar een grote bijdrage aan kan leveren.

Elske Keijnen is manager bij Travers Welzijn. Elke gaf een prachtige uiteenzetting over de eenzaamheid van ouders bij opgegroeide kinderen. Er is veel aandacht voor de ontwikkeling van kinderen, maar in bepaalde gevallen groeien hierdoor ouders en kinderen uit elkaar en blijven de ouders eenzaam achter. Wat doen wij in de ontwikkeling van ouders?

Jeannette Geertsma, docent mbo, die onderdeel uitmaakt van het gemengde docententeam van PPKE, gaf voorbeelden van mooie doorstroommogelijkheden voor studenten in het mbo naar de nieuwe ad PPKE, maar ook haar eigen groei en professionalisering door werkzaam te zijn in het mbo en het hbo, maar ook als praktijkbegeleiding van studenten in het kader van interprofessioneel werken.

Na de zes voorbeelden van succesvol interprofessioneel werken werd er gediscussieerd over de volgende vragen:

- Welke verbindingen zijn er te maken met het landelijke en regionale beleid?
- Hoe sluiten de voorbeelden hierbij aan?
- Hoe dragen de voorbeelden bij aan de Taskforce Onderwijs-Kinderopvang?
- Hoe kan het als voorbeeld dienen voor andere bewegingen in het land?

- Welke belemeringen zijn er om het werken in interprofessionele teams mogelijk te maken?

Minister Slob was zeer lovend over de successen uit de praktijk van het samenwerken: 'Jullie laten hier zien dat er al ongelooflijk veel mogelijk is. Als ik voortaan vragen uit de Kamer hierover krijg, dan kan ik zeggen dat ze het op de Zwolse manier moeten doen.'

HET BELANG VAN INTERPROFESSIEEL WERKEN

Het doel van interprofessionele samenwerking is om vanuit een gemeenschappelijke visie een geïntegreerde en vernieuwende aanpak vorm te geven, die tegemoetkomt aan de behoeften van het kind. De professionals moeten over hun eigen vakgebied heen kijken en de eigen vakkennis verbinden met die van andere professionals. Het interprofessioneel werken komt voort uit een aantal ontwikkelingen. Zo is de beroepspraktijk van professionals die werken met jeugd veranderd. Voorheen was het voldoende om expert te zijn binnen het eigen vakgebied. Tegenwoordig wordt er van medewerkers verwacht dat ze over de grenzen van hun eigen professie heen kunnen kijken en kunnen samenwerken met andere professionals in de zorg voor jeugd.

Een andere ontwikkeling is het grote tekort aan medewerkers binnen de sectoren onderwijs, kinderopvang, sociaal werk en jeugdzorg. Werkgevers zijn daarom op zoek naar professionals die breed opgeleid zijn, zodat zij flexibel inzetbaar zijn en makkelijker kunnen overstappen tussen verschillende functies.

De ontwikkeling naar interprofessioneel werken vraagt om anders geschoold personeel. Campus Kind en Educatie is daarom in 2016 gestart met de opleiding Pedagogisch Professioneel Kind en Educatie. Deze tweejarige hbo-opleiding leidt studenten op voor domeinoverstijgende functies binnen onderwijs, kinderopvang, welzijn en jeugdzorg.

Volgens Theo Rietkerk, bestuurder bij Landstede Groep, kun je pas grensverleggend bezig zijn, als je de praktijk en de opleiding met elkaar verbindt. 'In de praktijk wordt soms ervaren dat het anders moet. Als opleiding gaan we dat dan, in het belang van het kind, ontwikkelen. De praktijk is dus eigenlijk de broedplaats voor de opleiding.'

Campus Kind en Educatie heeft vanwege vraag vanuit de praktijk twee nieuwe, brede domein-overstijgende masters ontwikkeld: de master Leiderschap Kind en Educatie en de master Interprofessioneel werken met Jeugd. De master Interprofessioneel werken met Jeugd is een tweejarige opleiding voor professionals die werkzaam zijn in het brede jeugddomein. In deze master leert een professional hoe de perspectieven vanuit verschillende domeinen kunnen bijdragen aan de beste zorg voor de jeugdige. De master Leiderschap en Innovatie Kind en Educatie is een master, gericht op leiderschap en innovatie in het domein kind en educatie 0-14 jaar.

GEWOON DOEN!

Bij de afsluiting worden naar aanleiding van het volgen van de workshops enkele suggesties genoemd. Een van die suggesties betreft de inrichting van een gezamenlijke website van Campus Kind en Educatie, waar met name ook alle onderzoeken beschikbaar komen voor het werkveld.

Marjon Welmer, directeur Academie Social Work en Theologie bij hogeschool Viaa, sluit de bijeenkomst af met de hoop dat deze werkveldraadpleging eraan bijdraagt dat er een verdere stap gezet wordt in de samenwerking: 'De kracht van Campus Kind en Educatie is dat we gewoon dóén. We geloven dat deze samenwerking in het belang van het kind is en dat bindt ons'.

**Anne Looijenga is directeur
Dienstverlening KPZ
Ietje Pauw is lector en coördinator
Kenniscentrum KPZ**

AGENDA

7 JUNI 2019

SYMPOSIUM I-CONTACT

Vanuit de ad-opleiding Pedagogisch Professional Kind en Educatie wordt het Symposium I-Contact georganiseerd. Voor dit symposium zijn studenten, docenten, werkgevers en werknemers uit het werkveld (onderwijs, kinderopvang, welzijn en jeugdhulp) van harte welkom.

Tijd: 12.30 - 17.30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

12 JUNI 2019

OPEN AVOND VOOR PROFESSIONALS

Voor verschillende fasen in de loopbaanontwikkeling zijn er voor pedagogisch professionals, leraren en leidinggevend professionaliseringsactiviteiten te vinden die uitdagen tot persoonlijke ontwikkeling, verdieping in een vakspecialisatie of om te groeien in een andere rol of taak binnen het team, waardoor het werkproces efficiënter en vakkundiger verloopt. Het professionaliseringsaanbod van KPZ is geclusterd rondom vier thema's:

- 1 Vakspecialisatie
- 2 Innoveren
- 3 Persoonlijk meesterschap
- 4 Leiderschap

Tijd: 18.30 - 20.00 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

12 JUNI 2019

CONFERENTIE KIND EN EDUCATIE

Met lezing van Professor dr. Paul Kirschner - *Beter Leren door Op de Schouders van Reuzen te Staan*. Na de keynote van Kirschner vinden er rondetafelgesprekken, posterpresentaties, presentaties en workshops plaats.

Tijd: 13.30 - 18.00 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

Redactie Veerkracht

Ietje Pauw

lector en coördinator KPZ

Kenniscentrum (eindredacteur)

Véronique Damoiseaux

hogeschooldocent Taal

Nanette Herfst

beleidsmedewerker PR en

Communicatie

Daniëlle Renirie

medewerker Communicatie

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend bij de desbetreffende auteur(s). De redactie is verantwoordelijk voor selectie en plaatsing. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen in de tekst aan te brengen. Deze wijzigingen kunnen betrekking hebben op: de inhoudelijke kwaliteit, de bruikbaarheid voor de doelgroep en de helderheid in opbouw en formulering.

Design

True Communications

Vormgeving

Afdeling Communicatie KPZ

Fotografie

Theo Smits: cover, p. 25

Martin Savelkoel: p. 3, 22, 30

Dick Vermeer: p. 16, 18, 19

Romy Worst: p. 26, 27

Daniëlle Renirie: p. 29

Nanette Herfst: p. 33, 34

KATHOLIEKE PABO ZWOLLE

TEN OEVERSTRAAT 68

8012 EW ZWOLLE

038 421 7425

INFO@KPZ.NL

WWW.KPZ.NL

PORTRET

JESPER KOREMAN

WOONPLAATS:	Kampen
GEBOORTEDATUM:	2 april 1991
AFGESTUDEERD:	2017
WERKZAAM:	april 2017 - Drieluik, Almere. kleutergroep opgestart 2017-2018 - Drieluik, Almere. Groep 6 2018-2019 - Verschoorschool, afdeling Junior College, Nunspeet. Groep 7/8 bbl en Pro uitstroom

Ik ging met mijn moeder, die juf is, mee naar school en kreeg veel mee van het leraar zijn. Zij had veel liefde voor het vak, dat vond ik altijd heel bijzonder. Ik hielp haar graag mee met de voorbereidingen. Daarnaast had ik in groep 5/6 meester Wim. Hij had oog voor iedereen en zette op talenten in. Dat wilde ik ook doen. En dat doe ik nu met veel plezier.

Ik heb op het Drieluik geleerd om te analyseren. Waar komt een fout vandaan? Is dit een fout die veel gemaakt is? Welke strategie is er gebruikt? Hoe kun je een interventie inzetten? Wat kun je in je handelen aanpassen? De werkwijze kost tijd, maar haalt veel uit de leerlingen. Het is erg gaaf om te zien hoe de leerlingen groeien. Daarnaast wil ik iedere leerling zien en een sterke band opbouwen. De kinderen krijgen hierdoor het gevoel dat ze er mogen zijn. Ze hebben talenten en de methode sluit niet altijd aan bij de talenten van de kinderen. Als leraar moet je ervoor zorgen dat je het doel ook op andere manieren bereikt. De methode aan de kant en het

even helemaal anders doen. In mijn eerste 'echte' schooljaar kreeg ik groep 6. De groep was niet heel groot, maar had wel een bijzondere dynamiek en aanpak. Samen leerden we veel en voelde ik me de ware meester Jaap of de hedendaagse mees Kees. We maakten van alles mee. De leerlingen konden feilloos omschrijven wat mij bijzonder maakte: 'Meester zegt vaak kerel of meid, maar je voelt dan dat hij jou bedoelt. Hij weet altijd precies hoe het met je gaat en maakt veel grapjes. Maar die zijn met iedereen anders!' Erg tof om je leerlingen zo te horen praten. Daarnaast had ik een heel fijn team om mij heen en mocht ik bijvoorbeeld met mijn goede vriend Arnold Aikes samenwerken. De nauwe samenwerkingen leverden mooie vriendschappen op en versterkten vriendschappen die er al waren. Kortom, een heel tof jaar.

Mijn beste herinnering aan KPZ is dat door de vieringen en voorbereiding daarvan de band Das ontstond. Drie meesters; zang, gitaar en rap. KPZ stimuleerde creativiteit door het

Open Podium. We hebben vaak opgetreden en dat was altijd een feest als we 'Das Lekker' of 'Meesterlijk' speelden. Daarnaast was het erg bijzonder dat het nummer 'Meesterlijk' door de pabo werd opgepikt en dat we een clip mochten maken. We kwamen in het nieuws en mochten ons vak promoten. Dat kunnen er maar weinig zeggen!

Ik heb een mooie tijd op KPZ gehad. Het niveau ligt erg hoog en dat komt door de gedreven docenten. Bram was geweldig om mee te sparren (en nog steeds), Immy stond altijd voor ons klaar toen we afstudeerden, Jeffrey en Randy konden je enorm goed inspireren en ik had regelmatig een kort gesprek in de wandelgangen met Joost Kieft. KPZ is een plek waar je gezien wordt. Een bijzondere plek waar iedereen welkom is en waar gedreven leraren opgeleid worden. Een plek waar je altijd terug kan komen en om advies kunt vragen.

Ik hoop dat KPZ zich blijft ontwikkelen en dat de creativiteit blijft stromen.